

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

Bc. Pavol Hric

POČIATKY KOLEKTIVIZÁCIE V OKRESE TREBIŠOV

Diplomová práca

Olomouc 2023

Vedúca diplomovej práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Čestné prehlásenie

Ja, dole podpísaný Pavol Hric, prehlasujem, že som svoju diplomovú prácu *Počiatky kolektivizácie v okrese Trebišov* spracoval samostatne a s použitím uvedenej literatúry a prameňov.

Bc. Pavol Hric

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa chcel pod'akovať mojej vedúcej diplomovej práce, prof. PhDr. Jane Burešovej, CSc. za vedenie mojej diplomovej práce a za odborné konzultácie a pripomienky k práci.

Ďakujem aj svojmu ocinovi, Ing. Pavlovi Hricovi, zakladateľovi Múzea obetí komunizmu v Košiciach za konzultácie a poskytnutie databázy Múzea pre ciele mojej práce.

Vďaka patrí aj mojej mamine, Mgr. Márii Hricovej za korektúru textu práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod	5
1. V predvečer kolektivizácie	11
a) Pozemkové reformy	11
b) Zákony a opatrenia	13
c) Komunistický obrat	14
d) Typy JRD	15
2. Priebeh kolektivizácie na Slovensku	18
a) Prostriedky nátlaku	18
b) Štatistické údaje ku kolektivizácii	21
c) Kulaci – definícia, postihovanie, štatistiky	22
d) Ďalšie témy v súvislosti s kolektivizáciou	27
3. Kolektivizácia v okrese Trebišov	30
a) Okres Trebišov a jeho obyvateľstvo	30
b) Evidencia roľníctva	31
c) Evidencia dedinských boháčov a kádrové posudky	35
d) Trestanie dedinských boháčov a roľníkov	40
e) Výkupové majetky	43
f) Stavy JRD v okrese	44
g) Zimné školy v okrese Trebišov	60
h) Biela légia v okrese Trebišov	61
Záver	63
Použitá literatúra a zdroje	65
Prílohy	72
Resumé	77

Úvod

Po víťazstve Komunistickej strany Československa vo februári 1948 začali komunisti presadzovať svoje myšlienky agrárnej politiky všetkými možnými prostriedkami. Proces kolektivizácie v Československu prebiehal v rokoch 1949–1960 a jeho cieľom bola rekonštrukcia a modernizácia poľnohospodárstva, nakoniec však priniesol sociálnu a kultúrnu deštrukciu vidieka. Tento nútený a násilný proces nabral najviac na brutalite medzi rokmi 1951 a 1953. Iba veľmi malé množstvo súkromných hospodárstiev vydržalo až do konca päťdesiatych rokov, no aj tie prežili v decimovanom stave.

Procesu kolektivizácie sa nevyhol ani východoslovenský okres Trebišov. Tento okres, nachádzajúci sa v regióne Zemplína, je z historického bádania zaujímavý pre tri hlavné faktory. Prvým faktorom je to, že celý región Zemplína je tradičnou poľnohospodárskou oblasťou, čo výrazne zmenilo aj charakter okresu Trebišov pre masové zakladanie jednotných roľníckych družstiev (JRD). Druhým faktorom je silná religiozita miestnych obyvateľov. Keďže popri kapitalistoch komunisti považovali za svojho hlavného nepriateľa cirkev, táto práca sleduje aj to, ako tento faktor ovplyvnil ráznosť komunistických opatrení v regióne. Tretím faktorom je južná poloha okresu v rámci republiky. Práca sa bude pýtať aj to, aký vplyv na región mala akcia Juh, ktorá na Slovensku urýchlila proces kolektivizácie.

Cieľom práce je skúmať komunistické opatrenia pri nastoľovaní kolektivizácie v okrese Trebišov, spôsoby nátlaku na roľníctvo a ich trestanie, ale aj fungovanie JRD v okrese. Ďalej sa práca zameriava aj na obete tohto procesu a na spôsoby likvidovania roľníctva. Keďže téma, ktorú som si vybral, ešte nie je prebádaná, zvolil som metódu základného zmapovania situácie v okrese. Pre vytvorenie ucelenejšieho obrazu použijem metódu analýzy a porovnávania prístupných archívnych dokumentov.

V Štátnom archíve Košice, pracovisku Trebišov, som čerpal najmä z fondu *Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960*. Na stránke ministerstva vnútra Slovenskej

republiky má toto pracovisko rozsiahly a podrobný zoznam fondov, ktoré sú logicky a chronologicky delené a taktiež obsahujú rozsah fondu v bežných metroch. Z tejto stránky som si na úvod vyčlenil tie kartóny, ktoré by sa priamo alebo nepriamo mohli týkať kolektivizácie vo vtedajšom okrese Trebišov. Začal som skúmaním najrozsiahlejšieho, vyššie spomenutého fondu, ktorý má vyše 55 bežných metrov. Tento fond má v archíve (dostupný iba v bádateľni) vlastný inventár,¹ ktorý každému kartónu fondu priraduje stručný popis jeho obsahu. V záverečnej časti inventára sa nachádza menný a vecný register spolu s registrom miest, ktoré pomáhajú v práci bádateľa efektívnejšie vyhľadávanie potrebných hesiel vo fonde. V spomínanom fonde sa nachádzajú zoznamy roľníkov a kulakov, rôzne smernice pre vedenie štatistických záznamov, správy o priebehu žatvy a iných poľnohospodárskych prác, či podrobné záznamy súpisu plôch a kultúr osevu v okrese. Pre nedávnu reorganizáciu materiálov v archíve majú niektoré kartóny iné číslo ako v inventári.

Najzaujímavejšími sú práve spomínané zoznamy roľníkov, ktoré sú z roku 1950 a jestvujú pre každú obec v okrese, kde sú roľníci rozdelení do veľkostných kategórií.² O každom roľníkovi sa uchovával záznam o bydlisku a splnení kontingentu. Tento zoznam spoločne so súpisom obyvateľstva nám dáva približnú predstavu, že zhruba 60 percent obyvateľstva v okrese bolo závislých na poľnohospodárskej výrobe.

Pre skúmanie krajskej situácie som skúmal materiály aj zo Štátneho archívu v Košiciach, ktoré obsahovali rôzne zápisy z Krajského národného výboru v Košiciach. Tu bol kľúčový dokument pokynov pre rozpis výrobných a dodávkových úloh v rastlinnej a živočíšnej výrobe na rok 1952, ktorý obsahoval rozdelenie roľníctva do veľkostných

¹ ŽADANSKÁ, A. a kol.: *Inventáre a katalógy MV SR Štátneho archívu v Košiciach pobočky v Trebišove. Okresný národný výbor v Trebišove, 1945–1960, Inventár I.* Trebišov 2004.

² Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nesplnili dodávku v roku 1950.

kategórií, a tak som k zoznamom roľníkov z trebišovského okresu získal kľúč na interpretáciu tohto dokumentu.³

Ďalej som pre skúmanie *Bielej légie*, roľníckeho protikomunistického odboja na východnom Slovensku, navštívil Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže (ZVJS) v Leopoldove, v ktorom som skúmal rozsudky odsúdených obyvateľov z trebišovského okresu.

Pri práci s archívnymi materiálmi z komunistickej doby je dôležitá správna interpretácia prameňov. Pri identifikovaní obetí kolektivizácie môže byť práca historika sťažená veľmi špecifickým slovníkom komunistických úradníkov. Na jednej strane sa tu môžeme stretnúť s dysfemizmami ako napríklad to, že členstvo v Demokratickej strane či nesúhlas voči komunistickému zriadeniu bolo komunistami označované ako „*sabotáž*”, na druhej strane sa môžeme stretnúť v prameňoch s rôznymi eufemizmami, ako napríklad „*prevádzanie majetku*” môže znamenať konfiškácia, „*nájomné*” alebo „*odkúpenie*” zas nútený nájom alebo výkup za podhodnotenú sumu. „*Dobrovoľné vzdanie sa majetku alebo pôdy*” môže znamenať, že komunistickým úradníkom sa po hrozbách a nátlaku podarilo získať od poškodeného podpis, že sa nejedná o jednostrannú konfiškáciu. Tak pri štúdiu prameňov môže vzniknúť dojem, že v “socialistickej logike” boli všetky trestania roľníkov viac-menej spravodlivé.

Pri skúmaní problematiky kolektivizácie sa historik môže stretnúť aj s nepomerom archívnych materiálov k téme. O stavoch družstiev dominujú materiály z rokov 1949–1951, neskôr aj z roku 1956, avšak archívne fondy Okresného národného výboru v Trebišove (ONV) a Krajského národného výboru v Košiciach (KNV) takmer vôbec nepopisujú družstevnú alebo roľnícku situáciu v rokoch 1958–1960.

Historický výskum kolektivizácie sa začal ešte v 60. rokoch 20. storočia, teda cez hľadisko marxistickej historiografie, no až práce po roku 1990 ponúkajú rámcové výklady s

³ Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 1, r. 1950, inv. č. 1.

kvalitným prístupom. Po revolúcii vznikla príležitosť sa tejto téme venovať bez ideologického nazerania a skúmali ju historici ako napríklad Karel Kaplan, Jana Burešová, Viera Hlavová, Samuel Cambel či Karel Jech. V problematike je však stále veľký priestor na regionálne bádanie, obzvlášť východného Slovenska, čo sa táto práca pokúša vyplniť. Azda tematicky najbližšou prácou k mojej magisterskej práci je bakalárska práca Dávida Štefana, ktorý sa zaoberal kolektivizáciou v okrese Sečovce.⁴ Prienik s touto prácou nie je takmer žiadny, keďže súčasný okres Trebišov nie je geograficky identický s okresom Trebišov, ktorý bol v 50. a 60. rokoch minulého storočia.

Okres Trebišov mal po vojne 35 obcí, v roku 1951 sa k nemu pridala obec Milhostov pre blízku polohu k okresnému mestu. Obce, ktoré skúmam sú nasledovné: Trebišov, Brehov, Brezina, Byšta, Cejkov, Čelovce, Čerhov, Hradištská Moľva, Hraň, Hrčeľ, Jastrabie, Kašov, Kožuchov, Kuzmice, Kysta, Lastovce, Luhyňa, Malá Trňa, Malý Kazimír, Malý Ruskov, Michalany, Milhostov, Nižný Žipov, Novosad, Sirmík, Slivník, Slovenské Nové Mesto, Stanča, Úpor, Veľaty, Veľká Trňa, Veľký Kazimír, Veľký Ruskov, Zemplínske Hradište, Zemplínsky Branč a Zemplínsky Klečenov.

Pre slovenské prostredie doposiaľ najprehľadnejšiu prácu o procese kolektivizácie podala historička Viera Hlavová vo svojich odborných článkoch a vedeckej publikácii *Kulak – Triedny nepriateľ*.⁵ Vo svojej práci načrtáva základné rysy problematiky kolektivizácie a jej monografia posluží ako dobrý úvod do štúdia problematiky. Vo svojej práci okrem iného tvrdí, že na Slovensku kolektivizácia potrestala najmenej 148-tisíc roľníkov a dedinských boháčov.

⁴ ŠTEFAN, D.: *Kolektivizácia na východnom Slovensku na príklade okresu Sečovce*. Košice 2015. Bakalárska práca. In: https://www.academia.edu/13453307/Kolektiviz%C3%A1cia_na_v%C3%BDchodnom_Slovensku_na_pr%C3%ADklade_okresu_Se%C4%8Dovce_Collectivization_in_Eastern_Slovakia_in_the_example_of_Se%C4%8Dovce_District_.

⁵ HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ. „Dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949 – 1960)*. Bratislava 2010. Veda. Vydavateľstvo SAV. 158 s.

Ďalšou prácou, ktorá sa kolektivizáciou zaoberá už podrobnejšie, je práca Samuela Cambela *Päťdesiate roky na slovenskej dedine*.⁶ Tá zachytáva mimo iného kolektivizáciu na Slovensku v kontexte svetových udalostí, ako napríklad snahu Juhoslávie o nezávislosť od Sovietskeho zväzu, či Kórejskú vojnu. Monografia tak pomáha čitateľovi vidieť regionálne dejiny vo svetových súvislostiach. Ďalej sa venuje aj okrajovým témam problematiky, ako napríklad kovorofníkom, či vzťahu cirkvi a štátu v kontexte kolektivizácie.

Z hľadiska práva a analýzy dobových zákonov je najlepšou publikáciou *Odvrátená tvár totality*⁷ od Jana Peška. Ten sa síce vo svojej monografii zameriava primárne na rozličné formy perzekúcií a kolektivizácia je len jednou z tém, no podáva prehľad o tom, ako komunistická strana získavala právny podklad na vykonané čistky.

Asi doposiaľ najrozsiahlejšou prácou je kolektívna monografia *Kolektivizace v Československu*⁸, ktorá obsahuje štúdie vyše troch desiatok autorov k problematike kolektivizácie v súvislostiach, premenám poľnohospodárstva, stránickej propagande, odporu a perzekúciám, ale aj pohľadom do regiónov.

Pri téme kolektivizácie si môžeme všímať aj rôzne prístupy historikov. Z hľadiska periodizácie historička Macourková definuje medzi rokmi 1949–1953 prvú fázu kolektivizácie, ktorá sa prejavovala najtvrdšími represiami a odstraňovaním najväčších pozemkových vlastníkov. Prechodnú dobu v rokoch 1953–1955 charakterizovalo krachovanie družstiev. Tretia fáza medzi rokmi 1955–1960 znamenala ukončenie kolektivizácie a úplné zničenie súkromného vlastníctva.⁹

Periodizácia kolektivizácie v Československu podľa historika Rychlíka má päť fáz. Medzi rokmi 1945–1949 išlo o prípravnú fázu, ďalšie tri fázy sú približne identické s

⁶ CAMEL, S.: *Päťdesiate roky na slovenskej dedine. Najťažšie roky kolektivizácie*. Prešov 2005. Universum, 306 s.

⁷ PEŠEK, J.: *Odvrátená tvár totality. Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948–1953*. Bratislava 1998. Nadácia M. Šimečku a HÚ SAV, 383 s.

⁸ ROKOSKÝ, J., SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu. Ústav pro studium totalitních režimů* 2013. 473 s.

⁹ MACOURKOVÁ A.: „Naučíme lidi milovat nový socialistický život“. *Komunistická propaganda a agitace v období kolektivizace*. s. 148. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): c. d.

predchádzajúcou periodizáciou a medzi rokmi 1975–1980 stanovuje piatu – záverečnú fázu kolektivizácie.¹⁰

Z triedneho hľadiska rozdeľuje profesorka Burešová tri skupiny subjektov, a to medzi komunistických ideológov ako hlavných aktérov v procese kolektivizácie, postihovaných roľníkov, a nakoniec malých roľníkov, bezzemkov a prvých členov družstiev.¹¹

Vo svojej diplomovej práci si kladiem otázku, akým spôsobom prebiehala kolektivizácia vo vtedajšom okrese Trebišov, teda koľkých obyvateľov sa táto kolektivizácia dotkla a aké bolo pracovné zameranie dotknutých. Ďalej skúmam ako sa títo ľudia vyrovnávali so stratou svojho majetku pridaním sa do jednotného roľníckeho družstva alebo formou odboja, ako napríklad pridaniu sa do organizácie *Biela légia*.

V prvej kapitole sa venujem poľnohospodárskej situácii v predvojnovom Československu a pozemkovým reformám, ktoré ju zmenili. V podkapitolách rozoberám prvé kroky a opatrenia komunistov ku kolektivizácii zo zákonného aj propagačného spektra, ako napríklad obrat v rétorike predstaviteľov komunistickej strany. Následne charakterizujem jednotlivé typy poľnohospodárskych družstiev.

Druhá kapitola sa zameriava na priebeh kolektivizácie na Slovensku a na rôzne prostriedky nátlaku komunistického režimu na slovenských roľníkov. V nasledujúcich podkapitolách porovnávam štatistické údaje ku kolektivizácii z monografií zameriavajúc sa na celkové počty družstiev na Slovensku a ich zloženia. Ďalej sa venujem aj definícii triedy dedinských boháčov a ich postihovaniu a ďalším témam v súvislosti s kolektivizáciou.

Tretia kapitola sa zameriava na kolektivizáciu v okrese Trebišov. Tu porovnávam názvy obcí so súčasnými názvami a základnou geografickou a sociologickou charakteristikou okresu. V ďalších podkapitolách analyzujem zoznamy evidovaných roľníkov v okrese,

¹⁰ RYCHLÍK, J.: *Collectivization in Czechoslovakia in Comparative Perspective, 1949–60*. s. 183. In: IORDACHI, C. – BAUERKÄMPEL, A.: *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements*. Central European University Press, 2014, 570 s.

¹¹ BUREŠOVÁ, J.: *Problematika výzkumu dějin kolektivizace v Československu a v České republice*. s. 28. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c.d.*

charakteristiky kulakov a ich kádrové posudky. Práca sa venuje aj rôznym formám trestania roľníkov cez pokuty, súdne tresty, konfiškácie majetkov, či väznením alebo odsunutím do pracovných táborov. Následne podrobne rozoberám stavy družstiev v jednotlivých obciach v okrese Trebišov. Taktiež sa venujem snahe komunistov upevniť svoj vplyv v spoločnosti cez dosadzovanie inštruktorov a zakladanie poľnohospodárskych škôl. Koniec tretej kapitoly skúma súdne rozsudky členov *Bielej légie* z okresu Trebišov.

1. V predvečer kolektivizácie

a) Pozemkové reformy

Pri problematike kolektivizácie na Slovensku musíme vziať do úvahy v prvom rade celkový kontext poľnohospodárskej situácie v regióne. Regulácia súkromného majetku totiž nezačala na Slovensku až pri nástupe komunistického režimu, hoci ten má nepochybne na svedomí jej najtvrdšie formy. Už po Prvej svetovej vojne bol v prvej Československej republike vydaný zákon č. 215/1919, nazývaný aj prvá pozemková reforma, s cieľom odobrať pôdu nemeckým a maďarským veľkostatkárom a tieto pozemky ďalej rozdistribúovať novým vlastníkom. Štát im tak odnímal všetku úrodnú pôdu nad 150 ha a všetky nehospodárske pozemky nad 250 ha. Celkovo tak medzivojnový štát odobral vyše 1 300 000 ha ornej pôdy, z ktorej iba vyše 860 000 hektárov bolo znovu pridelených novým vlastníkom.¹²

Ďalšou pozemkovou reformou na Slovensku boli podľa zákona č. 44/1940 odnímané židovské, avšak na slovenské poľnohospodárstvo nemali výrazný dopad, keďže celkovo bolo skonfiškovaných vyše 22 000 hektárov, z čoho väčšina zostala vo vlastníctve štátu.¹³

Poľnohospodárstvo na Slovensku bolo negatívne ovplyvnené Druhou svetovou vojnou, najmä na miestach, cez ktoré sa front presúval pomaly. To platí najmä o regióne severovýchodného Slovenska, ktorého sa dotkla Karpatsko-duklianska operácia. Dôsledkom vojny bolo, že poľné práce nemal kto vykonať, ani úrodu zozbierať, a práve v týchto oblastiach po prechode frontu hrozil hlad. Po vojne boli na mnohých poliach zákopy a ukryvali nevybuchnuté nášľapné míny. Podľa štatistík zahynulo na Slovensku do konca roku 1947 pri výbuchu nastražených mín 720 civilistov, z toho väčšina roľníkov.¹⁴

¹² RYCHLÍK, J.: *c.d.* s. 183.

¹³ *Tamtiež*, s. 184.

¹⁴ SABOL, M.: *Slovenské poľnohospodárstvo na prahu kolektivizácie 1945–1949*. s. 51. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.

Situácia v poľnohospodárstve na Slovensku spočiatku teda vôbec nebola priaznivá: nebola osiata dostatočná plocha pôdy a výživné hodnoty plodín nenaplnili potreby obyvateľov. Tomuto kritickému stavu pomohol až záujem komunistov o roľnícku otázku, ktorí na jednej strane poskytovali roľníkom finančné podpory na mechanizáciu poľnohospodárstva, na druhej strane to však pomohlo komunistom naplňať svoje predstavy o centralizácii pôdy a spoločnej deľbe práce.¹⁵

Po dvoch pozemkových reformách zostala najväčším vlastníkom pôdy na Slovensku cirkev. Tá mala okolo 300 000 hektárov pôdy a väčšina z nej sa po Viedeňskej arbitráži nachádzala na území Maďarska.¹⁶ A práve cirkev sa dostala medzi prvými do hľadáča komunistických opatrení. Boli to najmä zákony č. 142/1947 a zák. č. 46/1948. Prvý zákon revidoval a konfiškoval všetky pozemky nad 50 ha, druhý povoľoval vlastníť pôdu iba osobám, ktoré na nej fyzicky pracovali.¹⁷ Celkovo sa skonfiškovalo okolo 260 000 ha cirkevnej pôdy.¹⁸ Tak sa komunistom podarilo rozšíriť pozemkovú základňu štátnych majetkov a oslabiť moc cirkvi.

Slovenské pozemky, pred vojnou zväčša maloroľnícke, sa ešte viac rozdrobili. Pre porovnanie: na Slovensku sa v roku 1930 nachádzalo vyše 270 000 hospodárstiev, kým v roku 1948 stúpol ich počet až na približne 392 000.¹⁹ Z dát od viacerých historikov vyplýva, že slovenský vidiek by sme krátko pred kolektivizáciou mohli charakterizovať ako maloroľnícky a vysoko závislý od poľnohospodárskej výroby a technicky zaostalý.²⁰

¹⁵ *Tamtiež*, s. 51, 55.

¹⁶ CAMBEL, S.: *Päťdesiate roky na slovenskej dedine. Najťažšie roky kolektivizácie*. Universum, Prešov 2005. s. 171.

¹⁷ RYCHLÍK, J.: *c. d.* s. 186–187.

¹⁸ KALOUS, J.: *Víra a odpor proti kolektivizácii*. s. 206. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

¹⁹ *Tamtiež*, s. 183. Porovnané s dátami v: SABOL, M.: *c. d.* s. 50.

²⁰ *Porov.* HLAVOVÁ, V.: *Fenomén „kulaka“ v procese kolektivizácie na Slovensku v rokoch 1949–1960*. Forum Historiae. Časopis a portál pre históriu a príbuzné vedy, s. 38. In: <https://ceeol.com/search/viewpdf?id=531965> [cit. 26. 10. 2022]; HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ. „Dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949–1960)*. Veda, Vydavateľstvo SAV. Bratislava 2010. s. 19; ďalej: CAMBEL, S.: *c. d.* s. 13; ďalej: SABOL, M.: *c. d.* s. 50.

b) Zákony a opatrenia

Región Zemplína, ktorým sa táto práca podrobnejšie zaoberá, je typický svojou poľnohospodárskou kultúrou a silnou religiozitou. Komunisti si uvedomovali, aká môže byť pre obyčajných roľníkov dôležitá láska k svojej pôde a k cirkvi, a preto využívali rôzne spôsoby, aby získali väčšiu moc v spoločnosti. Príkladom môže byť tzv. pravoslavizácia, teda snaha komunistov presvedčiť gréckokatolíkov (najviac na východnom Slovensku), ktorí boli v jednote s Rímom, k vstupu do pravoslávnej cirkvi riadenej z Moskvy. Proces rozhodovania mohol byť u veriacich ovplyvnený aj ekonomickým faktorom, keďže roľníci by sa tak mohli zbaviť zvyškov feudálnych daní kobliny a rokoviny, ktoré boli stále vyžadované na niektorých miestach duchovnými gréckokatolíckej cirkvi.²¹

Stratégiou komunistickej strany bolo vždy oslabiť najprv najsilnejšieho protivníka. Najprv ním bola cirkev, ktorej odňali veľkú časť cirkevných majetkov a pokúšali sa o odluku jej východného krídla. Ďalšími nepriateľmi sa stali druhí najväčší vlastníci pôdy – „dedinskí boháči“. Proti nim boli vydané najmä zákony č. 55/1947 Zb. o pomoci roľníkom pri uskutočňovaní poľnohospodárskeho výrobného plánu a zákon č. 69/1949 Zb. o jednotných roľníckych družstvách (JRD), ktoré sa mali stať konkurentom dedinského boháča a neskôr úplným monopolom na dedine. Zákon o JRD síce deklaroval dobrovoľnosť vstupu do družstva, od toho sa však neskôr pre nedosiahnutie pôvodného zámeru upustilo.²²

Medzi ďalšie zákony podporujúce kolektivizáciu patrila zákon č. 241/1948 Zb. o prvom päťročnom pláne, ktorý vychádzal z ústavne zakotvenej pracovnej povinnosti a právo štátu zaradiť občana do pracovného procesu.²³ Ďalej zákon č. 232/1948 Zb. umožňoval dosadzovať do súdництва len kádruvo spoľahlivých sudcov a pred súd sa dovoľoval postaviť len tým obhajcom, ktorí sa nachádzali v zoznamoch vypracovaných ministerstvom obrany a

²¹ CAMEL, S.: c. d. s. 176. Viac o týchto daniach In: <https://beliana.sav.sk/heslo/koblina>.

²² HLAVOVÁ, V.: *Fenomén "kulaka"*... s. 43.; ďalej: NEDVĚDICKÝ, K.: *Role práva v procese likvidace selského stavu*. s. 13. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): c. d.

²³ PEŠEK, J.: c. d. s. 34.

ministerstvom spravodlivosti.²⁴ Výkup majetkov a uvaľovanie kontingentov bolo zakotvené v zákonoch 6/1949 Zb. a 7/1949 Zb.²⁵

c) Komunistický obrat

Tieto a mnohé iné opatrenia komunistov vyvolali v mnohých ľuďoch obavy a strach. Všetko nasvedčovalo tomu, že Československo sa vydá po ceste sovietskeho vzoru ku kolektivizácii, čo sa nestretávalo s pochopením. Hromadné a nútené združovanie pôdy, ktoré v Sovietskom zväze skončilo hladomormi a miliónmi obetí, nepredstavoval pre české a slovenské roľníctvo príťažlivý príklad. Preto sa mnohí československí komunisti spočiatku dištancovali od sovietskeho modelu a snažili sa upokojiť verejnosť, že sovietsky osud z 30. a 40. rokov nás nečaká.

Pravdepodobne mnohí komunistickí predstavitelia verili v miernejšiu cestu ku spoločnému hospodáreniu na pôde. Napríklad členka Predsedníctva ÚV KSČ Marie Švermová si počas svojho exilového pobytu v Sovietskom zväze uvedomila katastrofálnosť kolchozov a na schôdzi Predsedníctva vyhlásila, že u nás sa kolchozy robiť nebudú.²⁶

Taktiež Zdeněk Fierlinger, napriek tomu, že o potrebe kolektivizácie nepochyboval, sa všemožne zasadzoval za dobrovoľnosť vstupu do založených družstiev a odmietal akúkoľvek formu násilia. To mala byť česká cesta.²⁷

Znepokojenie vnútri komunistickej strany vyvolalo tzv. Informbyro o Juhoslávii, ktorým Moskva kritizovala titovský režim. Takéto “očiernenie” nabádalo všetky komunistické strany východného bloku sa dištancovať od svojvoľného prístupu k

²⁴ *Tamtiež*, s. 35.

²⁵ *Tamtiež*, s. 207.

²⁶ ŠTEFAN, D.: *Kolektivizácia na východnom Slovensku na príklade okresu Sečovce*. Košice 2015. Bakalárska práca. s. 19. In: https://www.academia.edu/13453307/Kolektiviz%C3%A1cia_na_v%C3%BDchodnom_Slovensku_na_pr%C3%ADklade_okresu_Se%C4%8Dovce_Collectivization_in_Eastern_Slovakia_in_the_example_of_Se%C4%8Dovce_District [cit. 26. 10. 2022].

²⁷ PERNES, J.: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. s. 40. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

uplatňovaniu komunistických myšlienok a nepriamo implikovalo buď oddanosť sovietskemu modelu socializmu, alebo nepriateľstvo voči Moskve.

Našli sa však aj špekulačné interpretácie Informbyra, ktoré ešte nechceli čeliť tvrdej realite. Klement Gottwald rezolúciu sprvu interpretoval tak, že podstatou kritiky Juhoslávie nie je, že nekolektivizujú, ale to, že si neuvedomujú, že „*musia mať na dedine drobné hospodárstva*“.²⁸ V septembri 1948 sa však stretol na Kryme so Stalinom a po tejto návšteve sa jeho rétorika zmenila. Na decembrovom zasadnutí ÚV KSČ už pripustil, že sa aj v Československu bude kolektivizovať, avšak zároveň vyjadril názor, že takýto projekt by sa nemal robiť chvatne a že zatiaľ naň „*nemáme ani materiálne, ani technické vymoženosti*“.²⁹

Tak sa teda začala pre československých komunistov náročná úloha splniť požiadavky Moskvy a opatrne meniť oficiálnu rétoriku, ktorá ešte prednedávnom sľubovala, že kolchozy v Československu nebudú. Moskva vyhlásila kolchozy za jediné socialistické, a tak sa československí súdruhovia nemohli ukryť pred touto otázkou.³⁰ S týmto problémom sa však vyrovnali tak, že slovo *kolektivizácia* nahradili domácim slovom *združstevňovanie* a hrôzostrašné slovo *kolchoz* bolo nahradené tradičným slovom *družstvo*.³¹

d) Typy JRD

Na ceste za cieľom k úplnej kolektivizácii sa družstvá delili na štyri typy, pričom až posledný, štvrtý typ, zodpovedal sovietskemu kolchozu. Princíp družstva I. typu sa veľmi nelíšil od klasického družstva, ktoré hospodári poznali ešte pred zmenou režimu. Išlo o susedskú svojpomoc a vzájomnú spoluprácu roľníkov, ktorá mala ušetriť čas a energiu spoločnými prácami na poli, kde členovia sa organizovali v jednotlivých pracovných skupinách. Družstvo si zdieľalo poľnohospodárske stroje, no zachovávali sa medze

²⁸ *Tamtiež*, s. 40.

²⁹ *Tamtiež*, s. 37–38, 41.

³⁰ CAMBEL, S.: c. d. s. 49.

³¹ *Tamtiež*, s. 59.

jednotlivých pozemkov a úroda z poľa patrila majiteľovi pozemku. Živočišna výroba taktiež zostávala individuálna. Družstvo chránilo záujmy bezzemkov a menších roľníkov tým, že ručná práca sa voči záprahovej zvyhodňovala a odmena za prácu sa určila podľa celkového počtu odpracovaných hodín. Členovia družstva si tak spoluprácou zabezpečili lacnejšie osivo a hnojivo a ochránili sa pred vyššími dodávkovými povinnosťami.³²

Akonáhle si družstevníci zvykli na spoločné práce v družstve I. typu, mohli následne v mene väčšej “efektivity” pristúpiť k spoločnému hospodáreniu v družstve II. typu. To spočívalo už v zrušení jednotlivých medzí, aby hospodári mohli zasievať všetky druhy plodín na pôdach, ktoré sú pre rast daných plodín najpriaznivejšie. Toto už predpokladalo celkovú hospodársko-technickú úpravu pozemkov a prerozdelenie spoločnej úrody členom družstva, pri ktorom sa vo finálnom vyúčtovaní brala do úvahy práca roľníka na spoločných pozemkoch, ale aj pomer jeho dielu pozemku k spoločnému fondu.³³

Družstvo III. typu však už vyžadovalo odovzdanie pôdy družstvu a jeho členovia sa museli vzdať práva rozhodovať o úrode. Tá mala taktiež patriť družstvu a prerozdeliť sa medzi členov v závislosti od vykonanej práce a pozemku prideleného do spoločného fondu. Na rozdiel od nižších typov, nastáva tiež zmena aj v živočišnej výrobe, ktorá sa na tejto úrovni taktiež stáva spoločnou. Členovia sa pri odovzdávaní pôdy musia zaviazat', že svoju pôdu prenechávajú družstvu po určitú dobu. Aj keď sa družstevníkovi ponechávalo právo vystúpiť z družstva, nemohol mať garanciu toho, že mu družstvo vráti tú istú pôdu, ktorú doň vložil.³⁴

Posledný, IV. typ, rozdeľoval odmeny družstevníkom už iba podľa vykonanej práce a za užívanie pôdy pôvodného vlastníka nevyplácal žiadnu kompenzáciu. Tento typ sa už

³² CAMBEL, S.: c. d. s. 183; ďalej: FEIERABEND, L.: *Jak z komunistického kolektívneho vlastníctví pôdy vytvoriť nový systém*. s. 407. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): c. d.

³³ *Tamtiež*.

³⁴ CAMBEL, S.: c. d. s. 184; ďalej: FEIERABEND, L.: *Jak z komunistického kolektívneho vlastníctví pôdy vytvoriť nový systém*. s. 408. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): c. d.

približoval sovietskemu kolchozu, kde už neexistovalo súkromné vlastníctvo poľnohospodára, napriek tomu, že v pozemkových knihách formálne patrilo roľníkom.³⁵

Na Slovensku sa vyskytli pokusy pozmeniť kritériá jednotlivých typov JRD, a tak sa vrátiť k myšlienkam pôvodného *Nitrianskeho programu*, prijatého ešte v apríli 1948. Argumentovalo sa tým, že sa nezohľadňujú špecifiká slovenského vidieka a výrobné tradície. Tieto návrhy skupiny odborníkov okolo povereníka poľnohospodárstva Michala Falt'ana však boli zamietnuté a práve pre tlak rezolúcie o Juhoslávii boli označené ako za „*nacionalistickú úchylku v strane*“.³⁶

³⁵ *Tamtiež.*

³⁶ CAMEL, S.: *c. d.* s. 186.

2. Priebeh kolektivizácie na Slovensku

a) Prostriedky nátlaku

Po prijatí už vyššie spomenutého zákona č. 69/1949 o JRD sa tak na Slovensku začala kolektivizácia. V prvý rok po jeho prijatí sa však väčšina založených družstiev iba pretransformovala z už jestvujúcich RSD (roľníckych strojových družstiev) či družstiev urbárskych a pastvinárskych. Väčšinou teda šlo o pôdu cirkevnú a školskú vo vlastníctve pôvodných družstiev a o opustenú pôdu.³⁷

Keďže oficiálna rétorika komunistickej strany bola zo začiatku stále za dobrovoľnosť vstupu do družstiev, po prijatí družstevného zákona sa začala v jednotlivých regiónoch a okresoch Slovenska agitačná snaha, teda presvedčanie roľníkov do vstupu do družstva. Po jednotlivých okresoch a obciach sa tak začali vytvárať pracovné skupiny členských a nečlenských agitátorov, informátorov či spolupracovníkov, ktorí mali podporiť založenie miestneho JRD v obciach a napomáhať k rozširovaniu jej členskej a pôdnej základne. V Košickom kraji pôsobilo 200 takýchto „*inštruktorov*“, čo bolo ešte najmenej zo všetkých krajov Slovenska (najviac ich bolo v Bratislavskom kraji – 420).³⁸

Súčasťou agitačnej kampane na podporu združstevňovania bolo aj zapojenie škôl. Ku kolektivizácii na dedinách mali pomáhať učitelia pri zakladaní družstiev. Tiež sa hodnotila aj ich účasť na presvedčovaní roľníkov, organizácii výkupu produktov, či plnení kontingentov.³⁹

V pohotovosti boli aj zložky Štátnej a Verejnej bezpečnosti, ktoré mali za úlohu pomáhať so zakladaním družstiev a vytvárať siete informátorov na každom ONV a MNV.

³⁷ ŠULEJOVÁ, L.: *Odpor roľníkov proti kolektivizácii na východnom Slovensku*. s. 218. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

³⁸ HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ*. ... s. 39–40; ďalej: ŠTEFAN, D.: *c. d.* s. 28.

³⁹ PEŠEK, J.: *c. d.* s. 191.

Popri zakladaní ďalších družstiev cieľom bolo aj bojovať proti odporcom družstevníctva a iným nepriateľom.⁴⁰

Dôležitou súčasťou prevádzania kolektivizácie na dedine boli krajské bezpečnostné päťky (KB-5) a okresné bezpečnostné trojky (OB-3). Krajské bezpečnostné zložky koordinovali bezpečnostné opatrenia v kraji a spoluprácu so Štátnou bezpečnosťou, KSČ, národnými výbormi a prokuratúrou. Okresné bezpečnostné zložky, mali za úlohu monitorovať situáciu v okrese, hodnotiť prípady trestných komisií a vyhodnotiť ich politicky, aby súdne procesy mohli zohrať exemplárnu funkciu pri verejných procesoch pre účely propagácie. Tieto bezpečnostné zložky sa podieľali na vymáhaní povinných dodávok a v rokoch 1949–51 výrazne prispeli k uskutočneniu poľnohospodárskej politiky v regiónoch.⁴¹

Napriek tomu, že v komunistickej propagande sa často zdôrazňovala nevyhnutnosť boja proti triednym nepriateľom, ako efektívnejší a nakoniec aj častejší sa ukázal pozitívny prístup, ktorý pri presvedčovaní roľníkov, aby vstúpili do družstva argumentoval výhodami pri spoločnom hospodárení. To bolo najmä v poslednej fáze kolektivizácie, keď bol vstup do družstva pre mnohých roľníkov z hľadiska ekonomického prakticky nevyhnutný. Tí, ktorí v prvej fáze kolektivizácie nemali s komunistami zlú skúsenosť vďaka tomu, že neboli kriminalizovaní, boli postupne pod vplyvom propagandy presvedčení a vstúpili do družstva.⁴²

K nátlaku na rýchly priebeh kolektivizácie prispelo aj vypuknutie kórejskej vojny v roku 1950. Napätie medzi sovietskym blokom a Západom sa tak zvýšilo a na satelitné krajiny východného bloku padal tlak na zvýšenie tempa ťažkého a zbrojárskeho priemyslu. To spomalilo mechanizáciu poľnohospodárstva na našom území pre preteky v zbrojení a sťažilo podmienky roľníkov na Slovensku. Z pôvodného päťročnicového plánu o pridelení poľnohospodárom traktory a samoviače sa reálne dodala z nich iba pätina.⁴³

⁴⁰ *Tamtiež*, s. 27, 207.

⁴¹ URBAN, J.: *V zemědělství je nutno věnovat pozornost všem otázkám. Role bezpečnostních trojek a pětek při prosazování kolektivizace.* s. 253. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

⁴² MACOURKOVÁ A.: *c. d.* s. 147. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

⁴³ PEŠEK, J.: *c. d.* s. 190, 216.

Najtvrdšie metódy pri nátlaku na roľníkov sa praktizovali od polovice roka 1952. Pri ONV a KNV sa zriadili trestné komisie na základe zákona č. 88/1950 Zb., ktorý umožňoval trestať hospodárov za neplnenie povinných dodávok. V tejto vlne sa najviac kládol dôraz na tie regióny, v ktorých dovtedy kolektivizácia najviac zaostávala a tam patril aj Košický kraj.⁴⁴

Ekonomický nátlak bol podporovaný aj zákonom č. 27/1949 Zb. o mechanizácii poľnohospodárstva, ktorý oslaboval postavenie roľníkov pomocou núteného výkupu mechanizačných prostriedkov. Všetky poľnohospodárske stroje ako napríklad traktory či mláťačky, sa najprv evidovali v národných výboroch a potom postupne sa dostávali do vlastníctva JRD. Ďalším spôsobom nátlaku na roľníkov bol tzv. nútený nájom pôdy či nútená výmena pozemkov pri prevádzaní hospodársko-technických úpravách pôdy (HTÚP) vo vznikajúcich družstvách. Pritom sa stávalo, že roľník, ktorý nebol v družstve, dostal na výmenu menej kvalitnú pôdu na okraji chotára, aby boli družstevné pozemky koncentrované na jednom mieste. Len za prvý rok kolektivizácie sa táto nútená výmena týkala takmer 40 000 roľníkov.⁴⁵

K miernejším ekonomickým nátlakom patrilo znevýhodňovanie súkromných roľníkov pri nákupe osív, hnojív, krmív či poľnohospodárskych strojov. Naopak zľavy na tieto produkty získavali členovia družstva. Cieľom všetkých týchto opatrení bolo oslabiť súkromný sektor a tak ovplyvniť názor roľníkov na spoločné hospodárenie. Komunisti verili, že iba vďaka zmenám v hospodárstve sa automaticky zvýši produktivita práce a výnos poľnohospodárskej výroby. Do družstva vstupovali najmä malí roľníci, ktorí nemali s hospodárením dostatočné skúsenosti. Skúsení roľníci s vyššou výmerou pôdy boli voči zmenám skeptickí.⁴⁶

⁴⁴ *Tamtiež*, s. 212–213.

⁴⁵ PEŠEK, J.: *c. d.* s. 208.

⁴⁶ VARINSKÝ, V.: *Vývoj poľnohospodárstva na Slovensku v rokoch urýchľovania kolektivizácie 1951–1952*. s. 68. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

Stratégiou komunistov na dedine bolo totiž roľníka prostredníctvom uvaľovaných kontingentov, propagandou, zastrašovaním či trestaním zbadačiť tak, aby mu nezostalo už nič iné, ako vstúpiť do družstva. Predpísané kontingenty teda v skutočnosti slúžili ako prostriedok na ovládnutie roľníka. Podľa historičky Hlavovej justičné orgány dostávali inštrukcie, aby sa kulakom dávali také kontingenty, aby ich nemohli splniť a aby tak bolo následne možné ich poslať pred súd.⁴⁷

b) Štatistické údaje ku kolektivizácii

V prvej polovici roku 1949 boli v prípravných výboroch JRD (PV-JRD) a JRD komunisti členmi alebo zakladateľmi vo väčšine z celkového počtu družstiev (68,5 %), z toho v štyroch okresoch Košického kraja boli PV-JRD zložené iba z komunistov.⁴⁸ V tom čase spĺňalo stanovy na celom Slovensku iba desať družstiev, z čoho taktiež štyri boli v Košickom kraji. Prípravných výborov bolo 504, z čoho dve tretiny sa nachádzali na južnom pohraničí Slovenska. Práve pomery na južnom Slovensku urýchlili prvú etapu kolektivizácie a ovplyvnili jej ďalší vývoj v celoslovenskom meradle.⁴⁹

V roku 1950 môžeme vidieť postup kolektivizácie v číslach na základe dát celkového počtu založených a pripravovaných družstiev. Zatiaľčo vo februári 1950 bol celkový počet družstiev 1 264 (z toho 681 JRD a 583 PV-JRD), v máji toho istého roku toto číslo stúplo na 1 508 (z toho 988 JRD a 520 PV-JRD).⁵⁰ Z dát môžeme zachytiť aj drobenie pôdy. Kým v máji 1950 bolo na Slovensku 57,74 % hospodárstiev vo výmere do 5 ha, do konca roka tento pomer stúpol až na 65 % hospodárstiev. Pozemky vo výmere medzi 5 ha a 10 ha stúpili v tom istom období z 14,31 % na 17 %, a naopak, pozemky vo výmere od 10 ha do 15 ha klesli z 3,98 % na 1 %.⁵¹ Do konca roka kulakom či dedinským boháčom na Slovensku sa vyvlastnilo

⁴⁷ HLAVOVÁ, V.: *Fenomén "kulaka"...* s. 44; ďalej: PEŠEK, J.: *c. d.* s. 213.

⁴⁸ CAMBEL, S.: *c. d.* s. 77.

⁴⁹ *Tamtiež.* s. 91, 104

⁵⁰ Dáta porovnané z: CAMBEL, S.: *c. d.* s. 112 a *Tamtiež.* s. 100.

⁵¹ Dáta porovnané z: CAMBEL, S.: *c. d.* s. 38 a *Tamtiež.* s. 146.

takmer 80 000 ha pôdy, z čoho bolo približne 28 % prerozdelených do JRD, takmer 27 % do štátnych majetkov a vyše 45 % bolo rozdelených medzi súkromné osoby.⁵²

K marcu 1951 sa spomína údaj, že v družstvách III. a IV. typu len 39,4 % členov JRD tvorili roľníci. Väčšina členstva boli bezzemkovia, kovorolníci, či príslušníci iných tried. V Košickom kraji bol tento pomer roľníkov o čosi vyváženejší – až 46,5 %.⁵³

V polovici roka 1952 bolo na Slovensku až 495 menšinových JRD (tzn. družstvo v obci nemalo vo vlastníctve väčšinu pozemkov z celkovej plochy katastra obce), čo predstavovalo 48,3 %. To sa týkalo JRD vyšších typov.⁵⁴

Ďalej historička Hlavová uvádza, že do januára 1953 bolo z JRD vyšších typov vylúčených v Košickom kraji až 41 kulakov a v marci toho roku bol odhadovaný počet kulakov v JRD počtom 21, čo bolo najmenej zo všetkých slovenských krajov.⁵⁵

Komunistom sa síce darilo nútiť roľníkov vstupovať do družstiev a celkové štatistiky môžu vyzerat' pôsobivo, avšak nátlak na roľníkov v družstve podnecoval nenávisť, rezignáciu, krádeže v družstve, podvody a zanedbávanie svojich povinností. V družstvách nižšieho typu sa stretávame s tým, že roľníci medzi hospodárením na spoločnej pôde alebo vlastnej dávali prednosť vlastnej pôde.⁵⁶

c) Kulaci – definícia, postihovanie, štatistiky

Ako sme už spomenuli, hlavným nepriateľom komunistickej hospodárskej politiky sa stal *dedinský boháč*, alebo ruským výrazom *kulak*. Jeho definícia môže byť v monografiách či prameňoch odlišná. Historička Hlavová udáva hneď niekoľko kritérií, na základe ktorých sa hospodár považoval za bohatého gazdu⁵⁷ – mohlo to byť na základe vlastníctva

⁵² HLAVOVÁ, V.: *Fenomén "kulaka"...* s. 43.

⁵³ CAMBEL, S.: *c. d.* s. 198.

⁵⁴ VARINSKÝ, V.: *c. d.* s. 70.

⁵⁵ HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ. ...* s. 27.

⁵⁶ VARINSKÝ, V.: *c. d.* s. 60; ďalej: CAMBEL, S.: *c. d.* s. 185.

⁵⁷ Všetky vyššie uvedené pomenovania pre *kulaka* majú ten istý význam, v prameňoch a literatúre sa môžeme stretnúť ešte aj s ďalšími.

mechanizačných prostriedkov, využívania ďalšej pracovnej sily počas roka či sezón, no najtypickejšou definíciou bolo vlastníctvo vysokého výmeru pôdy, zväčša nad 15 ha. Avšak ani nižšia výmera ešte nič negarantovala, za kulaka sa mohol považovať aj hospodár s menšou výmerou, avšak relatívne väčšími pozemkami (teda, vo vzťahu k iným vlastníkom pôdy vo svojej obci) alebo jednoduchým odporom voči kolektivizácii a nepriateľským postojom voči režimu.⁵⁸

Azda najvýstižnejšie dokumentuje problematiku definovania kulaka historik Jiří Pernes.⁵⁹ Ten popisuje, ako sa medzi komunistami viedla diskusia o tom, koho v československom prostredí možno označiť za kulaka a koho nie. Najprv sa objavil názor, že kulakom je ten, kto neplní kontingenty. Avšak na to prišla hneď námietka, že dodávkové povinnosti si neplnia ani mnohí malí roľníci, ktorých spojenectvo komunisti pri kolektivizácii potrebovali. Ďalej padol návrh, aby kulakom bol ten, kto má viac ako 20 ha pôdy, avšak ani táto definícia úplne nestačila, keďže sa poukázalo na fakt, že pestovatelia cukrovej repy sú bohatí aj pri menšej výmere pôdy. Potom sa objavil názor, že kulakom je ten, kto zamestnáva (a nevyhnutne aj vykorisťuje) ďalšie pracovné sily na celoročné či sezónne práce. Avšak na to padla námietka, že mnohé veľké sedliacke rodiny si vedeli všetko odpracovať sami a táto definícia sa na nich potom nevzťahovala, preto sa za kulaka mohol považovať aj ten, u koho pracujú na hospodárstve aj príbuzní. Ďalšou navrhnutou definíciou bolo vlastníctvo poľnohospodárskych strojov, avšak aj proti tomu vyvstalo upozornenie, že unáhlený postup pri definícii kulaka, by mohol označiť za dedinského boháča aj stredného roľníka. Až neskôr v diskusii komunistom došlo, že presná definícia kulaka je pre nich aj tak úplne zbytočná (nehľadiac na to, že aj nemožná). Najlepšie riešenie je označiť za kulaka toho, na koho sa to komunistom hodí, a to bez ohľadu na to, či zamestnával alebo nezamestnával ďalšie pracovné

⁵⁸ HLAVOVÁ, V.: *Fenomén "kulaka"...* s. 40–41; ďalej: HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ*. ... s. 19.

⁵⁹ PERNES, J.: c. d. s. 37. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): c. d.

sily. Za kulakov boli označovaní dokonca aj členovia KSC a členovia a funkcionári vzniknutých družstiev.⁶⁰

Okrem spomenutých ekonomických či násilných nátlakov sa časom objavila celá paleta poľnohospodárskych priestupkov, na základe ktorých mohli byť roľníci obvinení a trestaní. Režim trestal popri neplnení povinných dodávok aj za nedodržiavanie osevného plánu, nezožatie či zanedbané zožatie úrody, ďalej zatajovanie či opustenie poľnohospodárskej pôdy, poškodzovanie poľnohospodárskych strojov, či odvádzanie pokazeného alebo vlnajšieho obilia.⁶¹

Bohatí roľníci boli likvidovaní postupne. Najprv im boli skonfiškované poľnohospodárske stroje a zakázali im najímať ďalšiu nájomnú pracovnú silu. Postupne sa zvyšovali požiadavky na dodávky, ktoré bolo čoraz viac ťažšie splniť a na statkoch sa robili čoraz častejšie kontroly. Neskôr začali vylučovať kulacké deti z poľnohospodárskych škôl a neskôr to končilo pokutami, konfiškáciou, núteným vyst'ahovaním z hospodárstva a vyst'ahovaním celých rodín do pohraničia, či väzením.⁶²

Komunisti svojich ideologických nepriateľov brali naozaj seriózne a len máločo nechávali na náhodu. Národné výbory (KNV, ONV a MNV) dostali inštrukcie, aby pre každú obec vypracovali zoznam kulakov. Keďže vo všeobecnosti platila zásada, že v každej dedine či družstve jestvuje aspoň jeden dedinský boháč, často sa do zoznamu dostali aj malí a strední roľníci. Koniec-koncov, pre funkcionárov národných výborov by nesplnenie takejto úlohy mohlo znamenať ohrozenie ich vlastnej funkcie alebo zápis do podobného zoznamu.⁶³

Samozrejme, šikana nesmerovala iba zo strany národných výborov. Poverenictvo spravodlivosti vydalo justičným orgánom inštrukciu, že „kulakovi sa musí dať taký

⁶⁰ *Tamtiež.*

⁶¹ ROKOSKÝ, J.: *Mezi hrdostí a zoufalstvím. Odpor proti násilné kolektivizaci.* s. 189. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

⁶² *Tamtiež.* s. 192.

⁶³ PEŠEK, J.: *c. d.* s. 220; ďalej: HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ.* ... s. 50.

kontingent, aby ho nemohol splniť, a potom ho postaviť pred súd”.⁶⁴ V súdnictve sa totiž ako opozitum k dnešnej prezumpcii nevinu uplatňoval princíp notoriety, teda v trestnom konaní sa posudzovala vina na základe dedukcie a “všeobecne známych” faktov, a nie na základe zistených skutočností.⁶⁵ Podľa zákona č. 231/1948 Zb. sa vina dala určiť na základe úmyslu, čo v praxi otváralo rozmer pre ďalšie nespravodlivé trestanie.⁶⁶ Najmä medzi rokmi 1951 a 1953 sa razil pohľad na dedinského boháča ako na triedu, a nie ako na jednotlivca, a podľa toho sa k nemu malo podľa komunistov aj postupovať.⁶⁷

Súdna prax teda bola taká, že na základe obvinení z vyššie vymenovaných previnení sa pri udelení trestu muselo najprv nahliadať na triedny profil obvineného, čo následne “objasnilo”, či roľník konal pod úmyslom sabotáže a ohrozenia hospodárskeho plánu. Ak obvinený roľník nemal typickú charakteristiku kulaka, súd mohol nadobudnúť presvedčenie, že ním predsa len je, ak ho v dedine považujú za jedného z najbohatších gazdov, hoci by mal aj menšiu výmeru pôdy. Na základe takejto interpretácie bolo možné roľníka odsúdiť za trestný čin sabotáže podľa §85 zák. č. 86/1950 Zb., alebo podľa §135 či §136 za ohrozenie hospodárskeho plánu. Tak mohol odsúdený stratiť občianske slobody, dostať peňažný trest a mohol mu prepadnúť majetok v prospech štátu.⁶⁸

Pri štúdiu problematiky kolektivizácie z hľadiska práva je dôležité všimnúť si aj roky pred nástupom komunistov k moci. Na základe dekrétu prezidenta republiky č. 16/1945 Zb. o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich vypomáháčov a o mimoriadnych ľudových súdoch sa Československo mohlo nielen vysporiadať s nemeckými kolaborantmi, ale tento dekrét poslúžil aj komunistom pri odstraňovaní ich vlastných nepriateľov. V okresoch a krajoch sa verejní funkcionári usilovali vykonať aspoň jeden verejný proces proti kulakom, aby tak zastrašili všetkých, čo mali nepriateľský postoj voči družstvám. Zároveň takto

⁶⁴ HLAVOVÁ, V.: *Fenomén “kulaka”...* s. 44.

⁶⁵ PEŠEK, J.: *c. d.* s. 37.

⁶⁶ *Tamtiež*, s. 34.

⁶⁷ HLAVOVÁ, V.: *Fenomén “kulaka”...* s. 47.

⁶⁸ PEŠEK, J.: *c. d.* s. 219–220.

komunisti dokázali presvedčiť o pravdivosti ich ideologických dogiem, a tak si nakloniť súhlas širokej verejnosti. Tento psychologický nátlak bol silným nástrojom v rukách štátu.⁶⁹

Toto nebol jediný zákon z tretej republiky, ktorý pri presadzovaní moci komunistom zahral do karát. Napríklad taký zák. č. 12/1945 Zb., na Slovensku nariadenie SNR č. 104/1945 Zb. o konfiškácii a urýchlennom rozdelení pôdohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa umožňoval svojoľnú interpretáciu toho, kto presne je nepriateľom slovenského (a československého) národa. Tak bolo možné využiť účinnosť tohto zákona prakticky na kohokoľvek.⁷⁰

Každopádne, právne normy nemali v súdnych procesoch hlavnú úlohu, tá stále patrila ideologickému nazeraniu a ak to strana potrebovala, nebol problém označiť za kulaka aj vlastníka s výmerou 5 ha pôdy. Trestné sadzby pre nepodmienečné tresty sa pohybovali od 20 dní do 7 rokov a ak by sa niektorý súd častejšie uchýľoval k podmieneným trestom, vydávalo to pre vyššie orgány signál, že treba urobiť personálne zmeny.⁷¹

Rodiny kulakov neobišlo ani vyst'ahovávanie z majetkov, či zarad'ovanie do táborov nútených prác (TNP), ktoré mali funkciu prevýchovných stredísk a štátu poskytovali aj hospodársky prínos. To bolo na základe zákonov č. 247/1948 a č. 175/1948 Zb., ktorými sa menil dekrét prezidenta republiky, a tak sa umožnila *de facto* nútená práca na našom území.⁷² Od októbra 1951 do začiatku roka 1954 v rámci „akcie B“ bolo v celom Československu vyst'ahovaných 3 000 až 4 000 rodín, z toho aspoň 137 osôb z Košíc, z ktorých osem malo profil kulaka.⁷³ Najviac dedinských boháčov bolo zaradených do TNP počas roka 1952, v

⁶⁹ HLAVOVÁ, V.: *Roľníci v osídlach súdnej moci. Verejné procesy s roľníkmi počas kolektívizácie 1949–1960 na Slovensku*. s. 277, 283. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

⁷⁰ HLADÍK, O.: *Vězenství a poválečné konfiškace zemědělských usedlostí*. s. 118. Spomenuté sa dá povedať aj o podobnom nariadení SNR, konkrétne č. 108/1945 Zb. Na základe týchto zákonov (ako neskôr táto práca ukáže) existujú dlhé zoznamy skonfiškovaných majetkov z 50. rokov.

⁷¹ NEDVĚDICKÝ, K.: *c. d.* s. 17. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*; ďalej: HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ*. ... s. 50.; ďalej: HLAVOVÁ, V.: *Roľníci v osídlach*... s. 279. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

⁷² PEŠEK, J.: *c. d.* s. 34.

⁷³ BLAŽEK, P.: *Počty nuceně vystěhovaných selských rodin v Československu 1948–60*. s. 230. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*; ďalej: HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ*. ... s. 54–55.

čase, keď už mali kulaci aj otvorený zákaz vstupu do družstiev. Konkrétne išlo pri zaradovaní do táborov o 252 prípadov, ďalším 168 osobám prepadol majetok a 94 ľudí dostalo zákaz pobytu vo svojej obci – celkovo bolo za rok potrestaných takmer 5 000 dedinských boháčov za poľnohospodárske priestupky.⁷⁴

Najpôsobivejšia je štatistika trestaných roľníkov a kulakov od historičky Hlavovej, ktorá za obdobie rokov 1950–58 napočítala celkovo vyše 126-tisíc trestaných malých a stredných roľníkov a necelých 22-tisíc potrestaných kulakov za rôzne poľnohospodárske priestupky na území Slovenska. Táto štatistika však nie je úplná.⁷⁵

Od februára 1951 sa KSČ usilovala čo najviac priblížiť ku kolektivizácii sovietskeho modelu, čo odštartovalo verejné procesy s kulakmi. Podľa historika Cambela sa za mesiace august a september 1951 postavilo pred súd 128 takýchto osôb, z čoho väčšina z nich nevlastnila ani 20 ha pôdy. Majetky boli skonfiškované až 46 osobám a priemerná dĺžka trestov bola 22 mesiacov.⁷⁶

d) Ďalšie témy v súvislosti s kolektivizáciou

Kolektivizácia medzi roľníkmi vytvorila aj násilný odpor voči novému režimu. Organizácia *Biela légia*, ktorej bunky sa tvorili na viacerých miestach, najmä na strednom a východnom Slovensku bola inšpirovaná osobami z povojnovej a pofebruárovej emigrácie, ktoré sa nelegálne vracali na Slovensko. *Biela légia* mala protikomunistické zameranie a svoje myšlienky šírila pomocou rovnomennej rozhlasovej stanice z rakúskeho územia. Jej členovia prezentovali organizáciu ako „*svojpomocné hnutie obyvateľstva na ochranu*

⁷⁴ HLAVOVÁ, V.: *Fenomén "kulaka"...* s. 45; ďalej: HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ*. ... s. 55.; ďalej: PEŠEK, J.: *c. d.* s. 173.; ďalej: RYCHLÍK, J.: *c. d.* s. 192.

⁷⁵ HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ*. ... s. 50. Prepis presných údajov z tabuľky v monografii: Počty potrestaných roľníkov a kulakov v období 1950–1958. r. 1950 (časť roka): Roľníci (malí a strední) – 8 446, kulaci – 1 478; r. 1951: roľníci – 48 184, kulaci – 9 728; r. 1952: 28 058, kulaci – 4 943; r. 1953: roľníci – 21 240, kulaci – 3 233; r. 1954: roľníci – 14 713, kulaci – 757; r. 1956 (1. polrok): roľníci – 2 856, kulaci – 983; r. 1957 (1. polrok): roľníci: 2 994, kulaci – 309; r. 1958 (1. polrok): roľníci – ?, kulaci – 528.

⁷⁶ CAMBEL, S.: *c. d.* s. 248.

ľudských práv proti komunistickému teroru”, zatiaľčo ŤtB ju prezentovala ako masovú polovojensku teroristicku organizaciu. Hnutie vŝak nebolo centrálne riadené a pozostávalo z rôznych skupín s rôznymi názormi a cieľmi. Niektoré skupiny sa venovali len pasívnej rezistencii, zatiaľčo iné sa snažili aj o ozbrojený odpor voči režimu. lenovia *Bielej ľegie* boli tvrdo likvidovaní s vysokými trestami odňatia slobody, ale aj trestami smrti. Podľa ŤtB v Koŝickom kraji existovalo aŝ 30 skupín s 221 členmi.⁷⁷

Prevadzkovale vysielaču *Biela ľegia* Jozef Vicen mal tú predstavu, že pomocou ŝirenia myŝlienok hnutia vytvorí v obyvateľoch psychologickú prípravu na odboj a predstavu o ŝirokej podpore hnutia, a tak spôsobí rozklad komunistického režimu na naŝom území. Po ukončení činnosti rozhlasu sa začal odboj organizovať na území Slovenska a začali sa vytvarat samostatne skupiny, niektoré s priamym poverením Vicena pokračovať v spravodajskej činnosti.⁷⁸

Vŝeobecne je pre začiatky kolektivistacie na južnom pohranici Slovenska dôležitá aj tzv. Akcia Juh, ktorá mala za cieľ odsunut Maďarov z južného Slovenska do Čiech, a tak skonfiŝkovať majetky odsunutých Maďarov, pomocou zákona o JRD. Situácia s Maďarmi komunistom uľahčila presadzovať kolektivistaciu na juhu, keďže Slováci pre historický vývoj Maďarov žijúcich na Slovensku nemali aŝ tak radi, a preto sa tu kolektivistacia mohla previesť tvrdsie. Literatúra vŝak naznačuje, že proces akcie sa trebiŝovskeho okresu nedotkol.⁷⁹

Ďalej pre ŝirŝie porozumenie nesmieme zabúdať ani na triedu kovoroľnikov v socialistickej spoločnosti. Kovoroľnikov môžeme charakterizovať ako robotníkov v odvetviach národného hospodárstva, ako napríklad priemysel, doprava, i lesníctvo a zarovenŝ

⁷⁷ *Tamtiež*. s. 204–205; ďalej: PEŤEK, J.: *c.d.* 87–88.

⁷⁸ VARINSKÝ, V.: *Biela ľegia ako forma protikomunistickej rezistencie na Slovensku. (K otázke jej vzniku a jej posobenia na Slovensku)*. In: *Ľudáci a komunisti: Súperi? Spojenci? Protivníci?*. Online: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=602275>. [cit. 1. 5. 2023], s. 155–156.

⁷⁹ ŤUTAJ, Ť.: „Akcia Juh“. *Odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949*. Seŝity ÚSD AV R, sv. 8. Praha 1993. s. 9, 12.

ako vlastníkov menšej výmery pôdy. Pre kovoľníkov pôda nebola hlavným zdrojom obživy, a preto aj ich zaradenie v spoločnosti môže byť nejednoznačné, keďže na jednej strane podporovali prvky kolektivismu v hospodárstve, na ktoré boli zvyknutí v továrňach, avšak iba do takej miery, nakoľko im to umožňovalo udržiavať si výhody svojho dvojitého postavenia v spoločnosti. Táto skupina patrila medzi prvých družstevníkov.⁸⁰

⁸⁰ CAMBEL, S.: *c. d.* s. 132; ďalej: ŠULEJOVÁ, L.: *c. d.* s. 219. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *c. d.*

3. Kolektivizácia v okrese Trebišov

a) Okres Trebišov a jeho obyvateľstvo

Okres Trebišov mal rokoch 1951–1960 počtom 36 obcí, s celkovou rozlohou približne 419 kilometrov štvorcových. Za slovenského štátu južné obce skúmaného okresu patrili Maďarsku, jednalo sa konkrétne o tieto obce: Brehov, Byšta, Cejkov, Čerhov, Jastrabie, Kašov, Kysta, Luhyňa, Malá Trňa, Malý Kazimír, Michalany, Sírnik, Slovenské Nové Mesto, Veľká Trňa a Veľký Kazimír. Katastrálne hranice obcí so súčasným stavom sa veľmi nelíšia, avšak je dôležité upozorniť, na zopár zmien, ktoré od skúmanej doby nastali: obec Milhostov dnes už nie je samostatnou obcou, ale mestskou časťou mesta Trebišov; obec Hradištská Moľva je dnes súčasťou obce Malčice (okres Michalovce); názov obce Jastrabie je dnes Zemplínske Jastrabie; obce Malý Kazimír a Veľký Kazimír sú dnes spojené s novým názvom obce Kazimír; obce Malý Ruskov a Veľký Ruskov dnes tvoria jednu obec pod názvom Nový Ruskov; obce Úpor a Zemplínsky Klečenov dnes tvoria jednu obec s názvom Zemplínska Nová Ves.⁸¹

Z geografického hľadiska sa okres nachádza vo Východoslovenskej nížine s prevažne úrodnými pôdami. Lesy pokrývajú iba malú časť okresu, najviac v južnej jej časti. Západnú časť okresu Trebišov pretínajú Slanské vrchy, zatiaľčo východnú hranicu okresu do veľkej miery tvorí rieka Ondava.

Z tajných dokumentov ONV v Trebišove vyplýva, že v roku 1950 bolo v celom okrese 30 027 obyvateľov, z toho 14 381 mužov a 15 646 žien. V okrese sa nachádzalo päť obcí do 300 obyvateľov (konkrétne ide o obce Byšta, Hradištská Moľva, Kožuchov, Malý Kazimír a Malý Ruskov), 13 obcí od 300 do 600 obyvateľov (Čelovce, Hrčel', Kašov, Kysta, Luhyňa, Sírnik, Stanča, Úpor, Veľký Kazimír, Veľký Ruskov, Zemplínsky Branč, Zemplínsky Klečenov a od roku 1951 Milhostov), desať obcí od 600 do 1000 obyvateľov (Brehov,

⁸¹ Údaje som čerpal z verejne dostupných internetových zdrojov.

Brezina, Čerhov, Jastrabie, Lastovce, Malá Trňa, Slivník, Slovenské Nové Mesto, Veľaty a Veľká Trňa), sedem obcí od 1000 do 2000 obyvateľov (Cejkov, Hraň, Kuzmice, Michal'any, Nižný Žipov, Novosad a Zemplínske Hradište) a mesto Trebišov s počtom obyvateľov 7 276.⁸² Neskoršie údaje Rady KNV z roku 1952 uvádzajú 33 560 obyvateľov v trebišovskom okrese.⁸³

b) Evidencia roľníctva

Už začiatkom roka 1949 Štátny plánovací a štatistický úrad vydal úradom národných výborov a správnych komisií návod o prevádzaní súpisu plôch a osevu. Tento súpis sa mal realizovať v dvoch etapách. Prvá etapa mala začať vo februári a jej úlohou bolo zisťovať konkrétne výmery pôdy, jednotlivých kultúr a poľnohospodárskych závodov. Táto etapa mala za úlohu zisťovať dáta z troch hľadísk, a to podľa právneho dôvodu užívania pozemkov, podľa katastrálnej príslušnosti a podľa jednotlivých kultúr. Taktiež sa mala zaznamenávať aj tá pôda, na ktorej nikto nehospodáril. Druhá etapa, ktorá sa prevádzala v máji, mala za úlohu dokončiť zisťovanie všetkej pôdy a rozdeliť vymeranú ornú pôdu na plochy osevu jednotlivých poľnohospodárskych plodín. Spoločne s týmto návodom boli vydané aj smernice pre odmeňovanie súpisových komisárov a revízorov za správny prepis dát. Stávalo sa totiž, že pri pokuse o evidenciu všetkej pôdy sa nielen mnohí roľníci pokúšali zatajovať skutočné výmery svojich pozemkov, ale aj zo strany komisárov často chýbal o zisťovanie záujem a podávali sa nepresné údaje.⁸⁴

Na základe týchto smerníc v každej obci vznikol obecný sumár plôch a kultúr osevu, ktoré zaznamenávali katastrálnu a hospodársku výmeru obce. Tieto obecné sumáre sa

⁸² Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 135, Počet obyvateľov podľa obcí.

⁸³ Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV v Košiciach (1948) 1949–1960, K 33, r. 1952, Inv. č. 118, č. s. 109. Návrh na určenie obvodov členov pléna KNV v Košiciach.

⁸⁴ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu.

posielali ďalej na okres (ONV), ktorý zostavil celookresný prehľad často sa vyskytujúcich poľnohospodárskych plodín, ktorý obsahoval veľkú tabuľku, v ktorej sa nachádzal rozpis plodín (obilniny na zrno, kukurica v zmesiach na zrno, okopaniny, olejnaté plodiny a iné) pre každú obec. Tieto obecné sumáre aj okresné tabuľky boli prevádzané ešte v katastrálnych jutrách (kj).⁸⁵

Na základe tejto evidencie je možné vypočítať celkovú plochu ornej pôdy v okrese a z toho celkové percento z plochy celého okresu. Zo spomínaných zdrojov vyplýva, že celková výmera ornej pôdy v okrese Trebišov bola okolo 22 600 ha, čo tvorí necelých 54 % celkovej katastrálnej výmery okresu. Keďže v týchto číslach nie je pripočítaná ešte ďalšia hospodárska pôda, ktorá sa nevyužívala na osev (ako napríklad lúky a pasienky), môže nám to dať celkový obraz o významnosti poľnohospodárstva v regióne.⁸⁶

Okrem samotnej evidencie plôch v okrese a obciach sa prevádzala aj evidencia všetkých roľníkov v okrese.⁸⁷ Zoznamy roľníkov sa evidovali v každej obci okresu Trebišov, kde sa roľníci delili do šiestich veľkostných kategórií. Do prvej kategórie (I.) boli zapisovaní roľníci s celkovou výmerou pôdy nad 20 ha, do druhej (II.) nad 15 do 20 ha, do tretej (III.) od 10 do 15 ha, do štvrtej (IV.) od 5 do 10 ha, do piatej (V.) od 2 do 5 ha a do šiestej kategórie (VI.) boli zapisovaní vlastníci od 0,5 do 2 ha.⁸⁸

⁸⁵ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu. Podľa verejne dostupných internetových zdrojov 1 kj = 0,5754 ha. Pozri príloha č. 2.

⁸⁶ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu.

⁸⁷ Pozri príloha č. 3.

⁸⁸ Zoznamy roľníkov: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950: Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950. Delenie kategórií: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 1, r. 1951, čís. roz. 1–25, spis: Pokyny pre rozpis výrobných a dodávkových úloh v rastlinnej výrobe a živočíšnej výrobe na rok 1952. Existuje aj iné delenie do veľkostných kategórií ešte z roku 1949 v jednotkách kj. Tie delia veľkostné kategórie (v prepočte na ha) takto: I. kategória do 0,52 ha, II. kategória od 0,58 ha do 0,98 ha, III. kategória od 1,04 ha do 2,01 ha, IV. kategória od 2,07 ha do 5,01 ha, V. kategória od 5,06 ha do 10,01 ha, VI. kategória od 10,07 ha do 20,02 ha, VII. kategória od 20,08 do 50 ha, VIII. kategória od 50,06 ha. Toto delenie sa nachádza v: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 249, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu. Nájdene zoznamy sú však delené podľa kategórií uvedených v jadre práce.

Tieto zoznamy väčšinou obsahovali aj evidenciu čísla domu roľníka a plnenia či neplnenia kontingentu. Je dôležité v týchto zoznamoch neprehliadnuť evidentne úmyselný nepomer medzi poradovými číslami a reálnymi počtami mien v zoznamoch. Pri bližšom skúmaní tento rozdiel sotva označiť za chybu. Keďže sa táto nerovnosť objavuje najmä pri kategóriách menších vlastníkov pôdy (V. a VI. kategória), možno sa domnievať, že pri zapisovaní bol úmysel zaznamenať skutočný počet roľníkov v obci, avšak nebolo nutné zapisovať každého menšieho roľníka do zoznamu.⁸⁹

Vďaka takýmto uchovaným záznamom si môžeme vytvoriť pomerne presný obraz poľnohospodárskej situácie roľníkov v počiatočnej fáze kolektivizácie. V týchto zoznamoch sa nachádza 3 255 mien roľníkov, v celom okrese bolo aspoň 4 194 roľníkov.⁹⁰ Ak nepočítame obec Milhostov a mesto Trebišov, podľa veľkostných kategórií, by sme roľníkov z celého okresu vedeli rozdeliť takto: roľníkov I. kategórie bolo v celom okrese počtom aspoň 37, čo je približne 0,93 % z celkového počtu roľníkov, a títo obhospodárovali aspoň 740 ha pôdy, čo je 4,78 % pôdy vlastnených všetkými roľníkmi v zistených zoznamoch; roľníkov II. kategórie bolo počtom aspoň 101, čo je približne 2,53 % z celkového počtu roľníkov a vlastnili spolu aspoň 1 515 ha pôdy, čo je približne 9,78 % pôdy vlastnených všetkými roľníkmi v zistených zoznamoch; roľníkov III. kategórie bolo počtom aspoň 495, čo je približne 12,41 % z celkového počtu roľníkov, a títo vlastnili spolu aspoň 4 950 ha pôdy, čo je približne 31,95 % pôdy vlastnených všetkými roľníkmi v zistených zoznamoch; roľníkov IV. kategórie bolo počtom aspoň 1 047, čo je približne 26,25 % z celkového počtu roľníkov a vlastnili spolu aspoň 5 235 ha pôdy, čo je približne 33,79 % pôdy vlastnených všetkými roľníkmi v zistených zoznamoch; roľníkov V. kategórie bolo počtom aspoň 1 266,

⁸⁹ Pozri príloha č. 3. Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nesplnili dodávku v roku 1950.

⁹⁰ V archívoch som nenašiel zoznamy roľníkov z Trebišova, ani z Milhostova (ktorý sa pripojil k okresu o rok neskôr ako boli spomínané zoznamy zostavené. Z iného zdroja však vieme o 14 kulakoch z Trebišova, ktorých som započítal do celkového počtu roľníkov.

čo je približne 31,75 % z celkového počtu roľníkov a vlastnili spolu aspoň 2 532 ha pôdy, čo je približne 16,34 % pôdy vlastnených všetkými roľníkmi v zistených zoznamoch; roľníkov VI. kategórie bolo počtom aspoň 1 042 z celkového počtu zistených roľníkov, čo je približne aspoň 26,13 % a vlastnili spolu aspoň 521 ha pôdy, čo je 3,36 % pôdy vlastnených všetkými roľníkmi v zistených zoznamoch.⁹¹

Dopady kolektivizácie môžeme vidieť aj na štatistike z roku 1956: „*Sociálne zloženie roľníkov v našom okrese je k 1. 1. 1956 nasledovné: Do 0,5 ha 782 roľníkov obhospodaruje 241 ha pôdy z toho orná 171 ha. Od 0,5 ha do 5 ha 3 455 roľníkov obrába 7 605 ha pôdy z toho orná 6 039 ha. Od 5 ha do 10 ha 1 129 roľníkov obrába 9 033 ha pôdy z toho orná 7 199 ha. Od 10 ha do 15 ha 504 roľníkov obrába 5 303 ha pôdy z toho orná 4 196 ha. Od 15 ha do 20 ha 87 roľníkov obrába 1 335 ha pôdy z toho ornej 1 076 ha. Od 20 ha vyššie 27 roľníkov obrába 595 ha pôdy z toho ornej 472 ha.*”⁹²

Z týchto čísel je evidentná likvidácia roľníkov vyšších kategórií, drobenie pôdy, ale aj celkový nárast počtu roľníkov.⁹³ Mnohí roľníci boli (dobrovoľne alebo z donútenia) už členmi JRD, a teda uvedená štatistika uvádza aj týchto roľníkov, čo znamená, že mnohokrát bolo toto vlastníctvo pôdy iba formálne. Rozdiely pomerov vlastníctva celkovej pôdy medzi rokmi

⁹¹ Túto analýzu som urobil na základe spomenutých zoznamov roľníkov uložených v: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248; r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nesplnili dodávku v roku 1950. Počítal som s celkovým počtom 3 988 roľníkov (bez roľníkov z Trebišova a Milhostova pre absenciu zoznamov roľníkov a bez roľníkov zo Sirníka a Zemplínskeho Branča, kde chýba rozdelenie roľníkov do veľkostných kategórií). Celkovú výmeru pôdy roľníkov jednej kategórie som vypočítal jednoduchým výpočtom: roľníci I. kategórie sú vlastníckmi aspoň 20 ha x 37 roľníci = aspoň 740 ha, roľníci II. kategórie sú vlastníckmi aspoň 15 ha x 101 roľníkov = 1 515 ha, atď... Percentuálny pomer výmerov pôdy roľníkov podľa kategórií som vypočítal na základe minimálne zistenej vlastnenej pôdy skúmaných roľníkov, 15 493 ha.

⁹² Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 296, r. 1956, Zn. POD/3 – Plány, plánovanie, smernice, spis: Úlohy okresu v plnení druhého päťročného plánu. Do tejto štatistiky sú už zarátané všetky obce okresu. Citovaný text je gramaticky upravený.

⁹³ Hoci, ako sme už uviedli nepoznáme celkový počet roľníkov z mesta Trebišov a obce Milhostov, môžeme tento počet odhadnúť dosadením rovnakého pomeru roľníkov z obcí, kde počet roľníkov poznáme k celkovému počtu ich obyvateľov, teda 4 180 roľníkov z obcí k 22 241 celkovému počtu obyvateľov týchto obcí. Podľa tohto pomeru by sme mohli odhadnúť počet roľníkov v celom okrese na 5 643. Súčet roľníkov z predchádzajúceho odstavca je 5 984. Berúc do úvahy fakt, že vo všeobecnosti v mestách je pomerne menší pomer ľudí živiacich sa poľnohospodárstvom než na vidieku, môžeme konštatovať pravdepodobný nárast počtu roľníkov v roku 1956 k roku 1950.

1950 a 1956 sa znížili najmä u roľníkov v prvých troch veľkostných kategóriách, a to dokopy až o 16,47 %. Ďalej môžeme vidieť ako tieto odobraté pôdy väčších roľníkov boli pridelené menším roľníkom, najmä roľníkom V. veľkostnej kategórie, ktorých pomer k celkovej pôde oproti roku 1950 sa zvýšil o 15,17 %. Jednoducho povedané, roľníkom, ktorí mali nad 10 ha sa odobrala pôda a táto pôda sa prerozdělila medzi malých roľníkov, vlastníacich pôdu od 2 do 5 ha.⁹⁴

c) Evidencia dedinských boháčov a kádrové posudky

Národné výbory spoločne s miestnymi obvodmi KSS (MO-KSS) po všetkých obciach zostavovali zoznamy tzv. dedinských boháčov, t.j. kulakov. Zaznamenávaná bola veľkosť ich pôdy, či vlastníctvo poľnohospodárskych strojov. Taktiež sa spisovali aj kádre kulakov, ktoré boli akýmiisi dotazníkmi, ktoré sa pýtali na dôvod klasifikovania roľníka ako dedinského boháča, jeho politický charakter a správanie počas prvej československej republiky, Slovenského štátu a po vojne.⁹⁵

Porovnaním rôznych archívnych dát je možné nájsť v celom okrese Trebišov až 211 dedinských boháčov. Je potrebné pripomenúť, že nie všetci roľníci, ktorí mali výmer nad 15 ha (teda roľníci I. a II. veľkostnej kategórie) sa vyskytujú v zoznamoch ako dedinskí boháči a naopak, niektorí roľníci vyskytujúci sa v zoznamoch dedinských boháčov mali aj pod 10 ha pôdy. Až v 33 obciach bol označený za dedinského boháča aspoň jeden roľník. Spoločne mala táto skupina takmer 4 500 ha pôdy, z ktorých bolo skonfiškovaných do roku 1953 aspoň 1 190 ha pozemkov. Je dôležité však pripomenúť, že spoločenské vnímanie toho, kto je kulak je širšie ako to, ktoré môžeme nájsť v archívoch.⁹⁶

⁹⁴ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 296, r. 1956, Zn. POD/3 – Plány, plánovanie, smernice, spis: Úlohy okresu v plnení druhého päťročného plánu.

⁹⁵ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zoznamy dedinských boháčov v okrese.

⁹⁶ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zoznamy dedinských boháčov; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

Pre lepšiu predstavu o evidencii roľníkov označovaných za kulakov môžeme uviesť zopár príkladov z obcí okresu. Miestne národné výbory v spolupráci s OV-KSS vytvárali kádrové posudky a dotazníky o jednotlivých dedinských boháčoch.

Na zasadnutí rady MNV v Brehove z februára 1953 boli za dedinských boháčov označení traja roľníci, a to Michal Pačmág, Vojtech Kanóc a Michal Praščák. V zoznamoch dedinských boháčov sa vyskytuje ešte jeden roľník – Pavol Parajoš. Roľník Michal Pačmág mal 12 ha pôdy a v kádrovom posudku sa o ňom píše, že za bývalej ČSR nepracoval na svojich pozemkoch sám, ale využíval nárazové cudzie pracovné sily a taktiež bol po vojne predsedom Demokratickej strany (DS). Vojtech Kanóc vlastnil 15 ha pôdy, z čoho 3 ha sa mu spočiatku podarilo zatajiť. Jeho otec aj manželka zamestnávali stálych sluhov. Ďalej Michal Praščák vlastnil 5,29 ha pozemkov, na ktorých síce spočiatku pracoval sám, avšak po prechode frontu sa vraj zaoberal čiernym obchodom, vďaka ktorému si mohol dovoliť kúpiť traktor a dve mláťačky, pri ktorých zamestnával ďalšie pracovné sily. Pre jeho mlátenie na čierno bol odsúdený na 4 mesiace spolu s pokutou.⁹⁷

Pomerne vysoký počet dedinských boháčov na počet obyvateľov mala obec Cejkov. Celkovo vieme aspoň o 19 kulakoch z tejto dediny a boli vlastníkami aspoň 363 ha. Pri dedinských boháčoch z obce Cejkov si môžeme všimnúť, že viacerí pochádzali z rovnakých rodín. Napríklad z rodiny Cigan Pálovcov boli klasifikovaní až štyria roľníci ako kulaci, a to Ján, Juraj, Michal starší a Michal mladší. Kádrové posudky o Jánovi, Jurajovi a Michalovi mladšom spomínajú, že využívali na obrábanie svojich pozemkov ďalšie pracovné sily, a pri Jánovi Cigan Pálovi sa píše aj, že vlastnil mlyn a mláťačku a že za ČSR bol starostom obce, že celý jeho majetok bol skonfiškovaný v roku 1950 a v júli roku 1952 bol likvidovaný. Z rodiny Duplinských boli v zoznamoch zaevidovaní štyria kulaci, a to Michal, Mikuláš, Ján

⁹⁷ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestneho národného výboru v Brehove zo dňa 17. februára 1953, charakteristika dedinských boháčov v obci; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

(číslo domu 41) a Ján (číslo domu 289). Otec Michala a Jána (č.d. 41) Duplinských bol označený za najväčšieho dedinského boháča v obci s výmerou až 70 ha pôdy. Kádrové posudky o všetkých uvedených z rodiny Duplinských uvádzajú, že zamestnávali cudzie pracovné sily. Ján Duplinský (č.d. 41) bol likvidovaný v júli 1952. Ďalej z rodiny Šantovcov boli za kulakov označení traja roľníci, a to Michal P. (č.d. 42), Mikuláš a Michal (č.d. 283). Pri všetkých troch kádrové posudky spomínajú, že pri obrábaní pôdy využívali ďalšie pracovné sily. Z politickej činnosti mali komunisti o spomínaných uvedené, že Michal P. Šanta bol za bývalej ČSR starostom obce a Michal Šanta bol za okupácie predsedom MNV a členom maďarskej strany. V súvislosti s nadobudnutím majetku v USA boli označení za kulakov Michal Porhinčák a Jozef Varga. V roku 1950 bol konfiškovaný celý majetok Mikulášovi Staškovičovi a Jánovi Pekarovičovi, ktorý bol aj likvidovaný v apríli 1952.⁹⁸

Z obce Hrčeľ boli označení za dedinských boháčov šiesti roľníci. Jeden z nich, Michal Zubal', ktorého rada MNV v Hrčeli uznala za dedinského boháča kádrový posudok kladie za vinu hlavne jeho nepriaznivý postoj voči spoločnému hospodáreniu a že bol odporcom voči vstupu do JRD.⁹⁹

MNV v Malej Trni za dedinských boháčov uznali štyroch roľníkov, ku ktorým patrili aj Michal Kysty so svojou matkou Máriou (od roku 1952 už vdovou). Obidvoch kádrové posudky obvinili z neplnenia dodávok, a teda sabotovania a ohrozovania päťročnicového plánu. Taktiež zamestnávali cudzie pracovné sily (teda podľa kádrových posudkov „vykorisťovali“) a tiež nezaujímali priaznivý postoj voči socialistickému zriadeniu.¹⁰⁰

⁹⁸ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestneho národného výboru v Cejkove zo dňa 13. januára 1953, charakteristika dedinských boháčov v obci; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

⁹⁹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestneho národného výboru v Hrčeli zo dňa 29. novembra 1952, charakteristika dedinského boháča; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

¹⁰⁰ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestneho národného výboru v Malej Trni zo dňa 7. januára 1953, charakteristika dedinských boháčov v obci; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

V prípade Jána Nemzeta, vlastníka 12,60 ha pôdy z Novosadu je evidentné, že jeho hlavná vina spočívala v tom, že za bývalej ČSR bol agrárnikom a neskôr predsedom ONV a kandidátom na poslanca za DS.¹⁰¹

Samotné mesto Trebišov uvádzalo za seba až 20 dedinských boháčov. V kádrovom posudku jedného z nich, Jozefa Ostražoviča sa píše, že bol vlastníkom 15,56 ha pôdy a túto výmeru obrábal už za prvej ČSR. Počas sezónnych prác zamestnával iné pracovné sily, mechanizačné prostriedky nevlastnil žiadne. V júli 1952 vstúpil do JRD, ktoré hospodáril v III. prevádzkovom type, a tiež je o ňom zaznamenaný stav dodaného počtu kusov dobytká a iných dodávkových povinností. Jánovi Furdovi, vlastníkovi 12,60 ha pôdy, chceli komunisti pripísať do vlastníctva aj ďalšie štyri hektáre pôdy, aby ho mohli obviniť z neosiata zvyšných hektárov. Tiež bol krmičom družstevného dobytká. O ďalšom roľníkovi z Trebišova, Jurajovi Senčákovi sa uvádza, že vlastnil spolu s manželkou vyše 18 ha, túto pôdu však obrábal sám spolu so svojou rodinou a bez mechanizačných prostriedkov. Okresným národným výborom boli v roku 1949 od Michala Sokola vykúpené traktor a mláťačka, ktorým predtým obrábal 19,25 ha pôdy. Ďalšieho roľníka, Juraja Lopatnika, ONV uznalo za dedinského boháča pre jeho výmeru pôdy 16,72 ha a neúplného sústredenia dobytká do JRD. Taktiež do roku 1949 zamestnával počas žatvy cudzie pracovné sily. Za kulaka bol označený aj Ján Hradi spolu so svojím otcom Jozefom, ktorý do roku 1945 bol v USA, vďaka čomu si mohol kúpiť 17 ha pôdy. Od roku 1946 spolu so synom pracovali na tejto výmere, a to bez používania mechanizačných prostriedkov. Ján Hreško, vlastník 16,76 ha pôdy, ktorú čiastočne zdedil aj spolu s manželkou a ostatnú postupne za prvej republiky prikupoval

¹⁰¹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestnej organizácie KSS v Novosade zo dňa 1. decembra 1952, charakteristika dedinského boháča; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

nevlastnil žiadne mechanizačné prostriedky a bol členom v družstve. Michal Grečuľa vlastnil 15,11 ha pôdy a od roku 1946 vlastnil traktor, ktorý mu bol v roku 1949 ONV odkúpený.¹⁰²

MNV vo Veľkom Kazimíri plnil evidencie kádrových posudkov kulakov až vzorne s dotazníkmi s otázkami o charakteristike roľníka a spolu s uznesením nielen Rady MNV, ale aj MO-KSS. Kádrové posudky tu majú traja kulaci. Prvým je Ján Babčák, ktorý bol uznaný z toho, že má záporný postoj ku komunistickému zriadeniu a že pri obhliadke majetku mu našli 11 vriec obilia a jeden kus prasat'a, ktoré boli ukryté v dreve. Andrej Sokyra mal 11,65 ha majetku, no MNV ho uznalo za dedinského boháča pre záporný postoj k JRD a nevôli plniť si svoje dodávkové povinnosti. Záporný postoj dominoval aj v kádrovom posudku Andreja Hudačka, ktorý vlastnil 11 ha pôdy.¹⁰³

Naopak, MNV vo Veľkom Ruskove podalo iba stručné charakteristiky deviatich dedinských boháčov, ktorí všetci vlastnili aspoň 15 ha pôdy. Pri všetkých z nich je uvedené, že na obrábanie svojej pôdy využívali cudzie pracovné sily a o dvoch roľníkoch sa píše, že boli členmi Demokratickej strany.¹⁰⁴

V Zemplínskom Branči podalo uznesenie o dedinských boháčoch v obci MO-KSS. Kádrové posudky tu sú o troch kulakoch, a to Ladislava Maďara, Michala Feríka a Michala Krištofčíka. Všetci traja vlastnili aspoň 17 ha pôdy a je u nich uvádzaný nepriateľský postoj voči komunistickému režimu.¹⁰⁵

¹⁰² Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Okresného národného výboru v Trebišove zo dňa 12. novembra 1952, charakteristika dedinských boháčov; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

¹⁰³ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestneho národného výboru vo Veľkom Kazimíri zo dňa 20. novembra 1952, charakteristika dedinských boháčov v obci; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

¹⁰⁴ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestneho národného výboru vo Veľkom Ruskove zo dňa 11. novembra 1953, charakteristika dedinských boháčov v obci; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

¹⁰⁵ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Výpis z uznesenia výboru MO-KSS v Zemplínskom Branči zo dňa 17. februára 1953, charakteristika dedinských boháčov v obci; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

V obci Zemplínsky Klečenov boli označení za dedinských boháčov dvaja roľníci, z toho jeden, Michal Bodnár vlastnil 23,80 ha, zamestnával ďalšie pracovné sily a jeho syn Michal Bodnár ml. sa angažoval v Demokratickej strane až do februárových udalostí v roku 1948.¹⁰⁶

Na spomenutých príkladoch z archívnych prameňov kádrových posudkov kulakov môžeme vidieť zjavnú snahu komunistov očierniť neprispôsobivých roľníkov. Ak roľník pri hospodárení svojho majetku najímal ďalších roľníkov, automaticky sa to z komunistického pohľadu bralo ako vykorisťovanie. Ak rodinný príslušník, či už blízky alebo vzdialený pracoval v minulosti v USA, nechýbalo to v kádrovom posudku kulaka, čím sa nepriamo vyvolávalo podozrenie zo špionáže či nespravodlivého nadobudnutia majetku. Takýmito polopravdami sa komunistom úspešne darilo vzbudzovať dojem spravodlivého zápasu voči každému roľníkovi s väčším majetkom.

d) Trestanie dedinských boháčov a roľníkov

Trestanie dedinských boháčov a roľníkov mohlo nadobúdať rôzne formy a kvality. V jednoduchosti si môžeme predstaviť prísnosť a množstvo trestov v pyramídovej škále: od najtvrdších trestaní roľníkov ako odsunu do táborov nútených prác (TNP), pomocných technických práporoch (PTP), či vyst'ahovania kulackých rodín vrámci akcie K, cez rozsiahlejšie počty súdnych trestov až po mimosúdne konfiškácie a pokuty udeľovaných zo strany MNV či ONV. Tie posledné sú z hľadiska počtu trestov najrozsiahlejšie, ale aj najťažšie dokladateľné, keďže tieto tresty často nie sú evidované v archívoch vyšších národných výborov (ako napríklad ONV či KNV), či napríklad aj preto, že miestni

¹⁰⁶ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 341, r. 1953, zn. 571. Zápisnica Miestneho národného výboru Zemplínskom Klečenove zo dňa 19. novembra 1953, charakteristika dedinských boháčov v obci; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, Okresného národného výboru v Trebišove 1949–60, K 281, č. s. 5/55.

funkcionári často konali z vlastnej iniciatívy a záznam o treste sa nikdy nebol zapísaný. O prísnejších trestoch sú k dispozícii celistvejšie informácie.

Do táborov nútených prác boli z okresu Trebišov vyvezení traja roľníci. Prvým je Andrej Hasara, bydliskom v Úpore, č. d. 98 bol poslaný do TNP v Novákoch 8. júna 1949. Ďalej Ján Jurko, gréckokatolícky kňaz, obyvateľ v Malom Ruskove, č. d. 24, ktorý vlastnil 15,76 ha, a teda bol považovaný za kulaka si v roku 1950 v TNP odpykal 72 dní. Posledným roľníkom odsunutý do TNP bol Pavel Tóth, bydliskom v Kuzmiciach, č. d. 182, ktorý si taktiež v roku 1950 odpykal dokopy 92 dní. V evidencii roľníkov je Ján Jurko klasifikovaný ako roľník II. veľkostnej kategórie a Andrej Hasara s Pavlom Tóthom ako roľníci IV. veľkostnej kategórie.¹⁰⁷

Do pomocných pracovných táborov (PTP) bolo poslaných aspoň šesť roľníkov z trebišovského okresu. Konkrétne sa jednalo o Pavla Bača z Byšty, ktorý v PTP v roku 1953 odpracoval 197 dní; Andreja Čižmára z Veľkého Kazimíra, ktorý v rokoch 1952–54 bol v PTP 794 dní; Andreja Malinu z Úpora, ktorý v rokoch 1952–54 odpracoval 697 dní; Andreja Sokyru z Veľkého Kazimíra, ktorý v rokoch 1953–54 odpracoval až 455 dní; Gejzu Šiketa z Cejkova, ktorý bol poslaný do PTP v roku 1951 a Michala Zbojovského z Veľkého Kazimíra, ktorý bol do PTP poslaný v roku 1950. Z hľadiska veľkostných kategórií bol Michal Zbojovský v príbuzenskom vzťahu (zrejme išlo o otca) s Jozefom Zbojovským, ktorý bol radený do I. veľkostnej kategórie. Andrej Čižmár bol roľníkom II. veľkostnej kategórie s pôdou vo veľkosti 16,20 ha a bol označený za kulaka. Do III. veľkostnej kategórie boli zaradení Andrej Malina a v predchádzajúcej kapitole už spomenutý Andrej Sokyra, ktorý bol

¹⁰⁷ Dáta sú porovnané s databázou Múzea obetí komunizmu v Košiciach a archívnymi materiálmi: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pre vnútorné veci KNV 1949–1960, K (1) 65, K (2) 66; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950: Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nesplnili dodávku v roku 1950.

zároveň klasifikovaný ako kulak s 11,65 ha pôdy. Pavol Bačo patril do V. veľkostnej kategórie a manželka Gejzu Šiketa bola priradená do VI. veľkostnej kategórie.¹⁰⁸

V rámci akcie K bolo z trebišovského okresu vysťahovaných sedem rodín, konkrétne sa jedná o týchto roľníkov spolu s ich rodinami: Andrej Janoško z Nižného Žipova, spolu siedmi členovia domácnosti boli 7. júna 1953 vyvezení do Rantířova pri Jihlave; Andrej Novýkmec z Kašova, spolu siedmi členovia domácnosti boli vyvezení 9. júna 1953 do Čalova vo Veľkom Mederi; Anna Petříčková z Veľat spolu osem členov domácnosti bola vyvezená 10. decembra do Šumperka; Ján Repovský, spolu štyria členovia rodiny boli 11. júna 1953 vyvezení do Kutnej Hory; Ján Štefančík z Úpora, spolu piati členovia domácnosti boli 13. júna 1953 vyvezení do Lanškrouna (okr. Ústí nad Orlicí); Štefan Tóth z Kuzmíc, spolu štyria členovia boli 6. decembra 1952 vyvezení do Javorníka (okr. Jeseník); Jozef Zbojovský z Veľkého Kazimíra spolu piati členovia rodiny boli 12. novembra 1952 vyvezení do Rýmařova (okr. Bruntál). Z hľadiska veľkostných kategórií patrili Andrej Novýkmec, Anna Petříčková a Jozef Zbojovský do I. veľkostnej kategórie, Andrej Janoško do II. veľkostnej kategórie a Ján Repovský, Ján Štefančík a Štefan Tóth patrili do III. veľkostnej kategórie.¹⁰⁹

Odsúdených pre hospodárske trestné činy bolo v okrese Trebišov počtom 200 osôb. Odsúdení boli na základe trestného zákona č. 86/1950 Zb. a zák. č. 231/1948 Zb. Podľa § 85 trestného činu sabotáže tr. zák. č. 86/1950 Zb. bolo z trebišovského okresu odsúdených 15 osôb; podľa § 132 toho zákona o zneužití ľudového družstva bola odsúdená jedna osoba; podľa § 134 o ohrození zásobovania bolo odsúdených 24 osôb; podľa § 135 a § 136 o ohrození hospodárskeho plánu bolo spolu odsúdených až 160 osôb; podľa § 245 o rozkrádaní a poškodzovaní majetku národného a majetku ľudových družstiev bolo odsúdených päť osôb. Podľa § 36 zák. č. 231/1948 trestného činu sabotáže boli odsúdené dve osoby; podľa § 37 toho zákona o neplnení dodávok bola odsúdená jedna osoba a podľa § 38 toho zákona o

¹⁰⁸ *Tamtiež.*

¹⁰⁹ *Tamtiež.*

ohrozovaní jednotného hospodárskeho plánu z nedbanlivosti boli odsúdené štyri osoby. Celkovo tieto osoby dostali tresty vo výške spolu vyše 124 rokov, z čoho vyše 35 rokov bolo odpykaných a vyše 11 rokov tieto osoby strávili vo vyšetrovacej väzbe. Peňažné pokuty pre odsúdených roľníkov z trebišovského okresu za hospodárske činy dosiahli výšku až 1 179 000 korún. Mnohí z týchto odsúdených okrem týchto trestov zostávali niekoľko rokov v podmienke po prepustení z väzenia, či so stratou občianskych práv a slobôd. V mnohých prípadoch súčasťou trestu bol aj prepad osobného vlastníctva či celého majetku alebo zákaz v okrese či kraji.¹¹⁰

e) Výkupové majetky

Pre podporu vzniku družstiev sa v jednotlivých obciach okresu konfiškovala (teda podľa komunistického slovníka „*vykupovala*“) pôda väčších vlastníkov. Na základe knihy zoznamu výkupových majetkov sa v rokoch 1949 a 1950 odobralo vyše 1 946 ha pozemkov. Súkromným vlastníkom a vlastníkom podnikov sa tak odňalo vyše 890 ha. Ešte väčší podiel sa odňal cirkevným vlastníkom, konkrétne išlo o rímskokatolícku cirkev, ktorej sa odňalo vyše 371 ha, reformovanú cirkev, ktorej sa odňalo vyše 367 ha a gréckokatolícku cirkev, ktorej sa odňalo vyše 316 ha pozemkov. Tieto odňaté pozemky boli pridelené štátnym majetkom, ktoré dostali vyše 1 312 ha pozemkov, jednotným roľníckym družstvám, ktorým bolo pridelených vyše 486 ha pozemkov a štátnym lesom, ktorým bolo pridelených vyše 79 ha pozemkov.¹¹¹

Ďalej v okrese za rok 1956 evidujeme 322 vyvlastnených nehnuteľností, pričom ďalších šesť nehnuteľností v okrese Trebišov bolo vyvlastnených v rokoch 1950 až 1952 a v roku 1958. Väčšinou sa tak jednalo o rodiny, ktoré tak prišli o svoje domovy.¹¹²

¹¹⁰ *Tamtiež.*

¹¹¹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248; r. 1950: Zn. 602 – Zoznam výkupových majetkov.

¹¹² Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, Zoznam vyvlastnených nehnuteľností. Dostupné online:

Pri vyvlastňovaní majetkov je dôležité si všímať aj konfiškáty na základe nariadenia SNR č. 104/1945 Sb. a dekrétu prezidenta č. 108/1945 Zb. o konfiškácii nepriateľského majetku. Napriek tomu, že tie boli vydané ešte za Tretej republiky, tieto zákony sa mali vzťahovať mimo iného aj na „*nepriateľov slovenského národa*“, čo komunisti mohli využívať vo svoj prospech. V Štátnom archíve v Košiciach sa nachádzajú zoznamy skonfiškovaných majetkov z Košického kraja na základe týchto zákonov z roku 1951. Z okresov Poprad a Kežmarok ide o 121 osôb, ktorým bol majetok na základe týchto nariadení skonfiškovaný. Ďalej sa toto nariadenie uplatňovalo aj v ďalších obciach Košického kraja. Pre historika je v tomto prípade náročné rozlíšiť, ktorým osobám bol majetok skonfiškovaný na základe kolaborácie s nacistickým režimom a ktoré osoby svojvoľne určili komunisti ako nepriateľov národa.¹¹³

f) Stav JRD v okrese

Keďže kolektivizácia v okrese Trebišov doteraz nebola skúmaná, je potrebné v prvom rade uviesť to, čo o procese v skúmanom regióne vieme. Fungovanie družstiev malo v obciach okresu rôznu úspešnosť, a preto bude cieľom nasledujúcej podkapitoly na základe rôznych pramenných materiálov rozpísať stavy JRD v jednotlivých obciach, a tak získať celkový obraz o kolektivizácii v okrese.

Obec Brehov, ktorá má podľa súčasného katastra výmeru 7,9 kilometrov štvorcových mala podľa úradných štatistík 349 ha ornej pôdy. K 1. aprílu 1956 malo JRD v Brehove vo

https://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/statny_archiv_v_kosiciach_sake/sluzby/inventare/a/KNV%20v%20Kosiciach.%20odbor%20podohospodarstva%20-zoznam%20vyvlastnenych%20nehnutelnosti.pdf [5. 5. 2023].

¹¹³ Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 114, č. s. 15/51; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 116, č. s. 48/55; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 117, č. s. 102/55; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 118, č. s. 16, 25, 36, 139, 140/56; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 120, č. s. 12/59.

vlastníctve výmeru 228 ha poľnohospodárskej pôdy a 44,5 ha ornej pôdy. V tomto čase malo JRD v Brehove 25 členov, z toho výkonných 18 členov. Vlastnilo desať hospodárskych usadlostí a počas svojej existencie zápasilo najmä s pracovnou morálkou jej členov, ktorí v družstve hľadali v prvom rade svoje vlastné záujmy, avšak situácia sa občas zlepšovala. Pri založení družstva bol predsedom JRD Brehov bol Ž. Vasiľ, hospodárom bol Š. Bodnár, ktorý bol od roku 1945 členom KSS. Povoláním boli obaja roľníci, Š. Bodnár roľníkom V. veľkostnej kategórie. Pokladníkom JRD bol A. Šikora, povoláním robotník. JRD v Brehove bolo v rokoch 1951 a 1952 družstvom I. typu a od roku 1954 bolo menšinovým družstvom III. typu.¹¹⁴

Obec Brezina má podľa súčasného katastra 12,96 kilometrov štvorcových. JRD v Brezine bolo založené v roku 1950, do roku 1951 išlo o prípravný výbor a od roku 1952 sa jednalo o družstvo I. typu. V roku 1954 družstvo bolo menšinové a III. typu. Družstvo vlastnilo 213 ha pôdy, z toho 103 ha ornej pôdy. V roku 1953 malo družstvo 43 členov, no k aprílu 1956 malo družstvo už iba 28 členov, z toho stále pracujúcich bolo iba 13 členov, ostatní v družstve pracovali iba náhodile alebo v špičkových prácach. Problémom tohto družstva bol jeho predseda M. Zehr (roľník IV. veľkostnej kategórie), ktorý podľa okresných kontrolórov nejavil záujem o riadny chod družstva. Sám predseda JRD bol zároveň aj predsedom MNV a bol problém ho odvolať, keďže existovala obava, že ho nemá kto nahradiť. V roku 1956 členská základňa družstva pozostávala už prevažne zo starších roľníkov, a tak organizácia práce na tomto JRD bola z hľadiska okresných kontrolórov

¹¹⁴ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn.: POD/24, Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950.

neuspokojujúca. Predseda Zeher sám nedodržiaval vzorové stanovy JRD, a tak narušoval morálku ostatných členov a spôsobil odchod mnohých jej členov.¹¹⁵

Obec Cejkov má podľa súčasného katastra rozlohu 20,84 kilometrov štvorcových. Podľa úradných štatistík je výmera ornej pôdy v obci vo veľkosti 756,31 ha. Predsedom JRD v Cejkove bol J. Hudák, ktorý bol členom KSS od roku 1948 a bol roľníkom IV. veľkostnej kategórie. Hospodárom družstva bol V. Bodnár, roľník V. veľkostnej kategórie, účtovníkom družstva bol G. Kačurák, povolaním robotník na poli. Pokladníkom v družstve bol M. Novák, povolaním maloroľník a A. Šemega bol pasienkovým hospodárom v JRD Cejkov. Z roľníkov v predsedníctve družstva bol aj M. Hadari, ktorý bol roľníkom V. veľkostnej kategórie a vedúcim jednej z pracovných skupín družstva. JRD Cejkov v apríli 1956 vlastnilo 192 ha, z toho 109 ha ornej pôdy. Toto družstvo malo v roku 1953 až 78 členov, avšak v roku 1956 družstvo malo iba 35 aktívnych členov. Pracovná morálka sa kontrolórmí hodnotila ako pomerne dobrá, aj keď družstvo v niektorých bodoch nedodržiavalo vzorové stanovy. O družstve sa z rôznych archívnych zdrojov eviduje, že v roku 1951 patrilo do II. typu a v roku 1952 patrilo do III. typu. V roku 1954 bolo stále menšinovým družstvom.¹¹⁶

¹¹⁵ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie.

¹¹⁶ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva

Obec Čel'ovce majú podľa katastra 13,27 kilometrov štvorcových. Podľa úradných štatistík mala obec 570 ha ornej pôdy. JRD v Čel'ovciach vlastnilo 202 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 170 ha ornej pôdy. V roku 1953 malo družstvo 52 členov, avšak v roku 1956 malo už iba 10 členov. Tomuto družstvu pre fungovanie chýbal dostatok pracovných síl, a tak družstvo neprosperovalo. V roku 1951 bolo družstvo II. typu a v roku 1954 bolo družstvo menšinové III. typu.¹¹⁷

Obec Čerhov má rozlohu 8,53 kilometra štvorcových a podľa úradných štatistík 359 ha ornej pôdy. JRD v Čerhove v roku 1956 hospodáril na 273 ha pôdy, z toho 109 ha ornej pôdy. V roku 1953 malo družstvo 25 členov a v roku 1956 už 30 členov z toho 19 výkonných. Funkcionári v družstve boli nasledovní: A. Anderko, predseda, povoláním robotník; J. Olah, hospodár družstva, povoláním roľník, L. Hajtáš, účtovník družstva, povoláním učiteľ; M. Bučková, pokladníčka, povoláním učiteľka; M. Oláhová, tabačiarka, povoláním roľníčka V. veľkostnej kategórie a od roku 1948 členka KSS. Kontrolóri hodnotili družstvo ako s dobrou morálkou až na časté opijanie sa funkcionárov JRD. Z toho vznikali závažnejšie porušenia vzorových stanov a pracovnej morálky. Napríklad jeden člen družstva odpredal nečlenom JRD umelé hnojivá a v podnapitom stave zobrať a rozdával odstavčatá súkromníkom. Avšak napriek notorickému alkoholizmu v družstve kontrolóri hodnotili JRD so všetkými znakmi dobrej prosperity. V roku 1951 bolo družstvo II. typu a od roku 1952 bolo už III. typu. Družstvo bolo menšinové.¹¹⁸

Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954.

¹¹⁷ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn.: POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954.

¹¹⁸ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24, Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice,

Obec Hradištská Moľva mala okolo 5,5 kilometrov štvorcových s celkovou výmerou ornej pôdy 126,81 ha. JRD Hradištská Moľva hospodáril na 173 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 112 ha ornej pôdy. Počet členov medzi rokmi 1953 a 1956 klesol z 27 na 23 členov. Toto družstvo bolo v roku 1954 väčšinové a III. typu. Napriek tomu, že v družstve panovala pomerne dobrá pracovná morálka, mnoho ľudí v obci považovali socialistický typ hospodárenia v ich podmienkach za bezúčelné, keďže táto obec sa nachádza na ľavom brehu rieky Ondavy a obec bola každoročne postihovaná záplavami alebo inými živelnými katastrofami.¹¹⁹

Obec Hraň má rozlohu 17,4 kilometrov štvorcových a podľa úradných štatistík 740 ha ornej pôdy. Družstvo hospodáril na 498 ha, z toho 105 ornej pôdy. Medzi rokmi 1953 a 1956 stúpol počet JRD Hraň zo 17 na 23 členov, z ktorých len 16 bolo stále pracujúcich. Predsedom družstva bol J. Pariči, roľník IV. veľkostnej kategórie, hospodárom bol M. Figel', roľník II. veľkostnej kategórie a člen strany KSS od roku 1948. Účtovník bol I. Hegeduš, povolaním robotník, I. Tomko bol pokladníkom družstva, povolaním robotník, M. Hegedušová bol vedúca hydinárne v družstve a P. Kučma bol bačom. Pracovná morálka sa kontrolórmí hodnotil ako dobrá, aj keď sa v pár bodoch nedodržiavali vzorové stanovy a dlho

fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.
¹¹⁹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn.: POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954.

nebola v družstve zvedená prvotná evidencia. JRD Hraň bolo v rokoch 1951 a 1952 družstvom I. typu a od roku 1954 menšinovým družstvom III. typu.¹²⁰

Obec Hrčel' má podľa katastra necelých 10 kilometrov štvorcových a podľa úradných štatistík vyše 442 ha ornej pôdy. Predsedom JRD v Hrčeli bol J. Fekete, povolaním roľník IV. veľkostnej kategórie a člen KSS od roku 1948. Hospodárom družstva bol F. Tomko, povolaním robotník. Účtovníctvo viedol L. Lengyel, povolaním učiteľ a pokladníkom bol J. Kempec, roľník V. veľkostnej kategórie. Družstvo malo v apríli 1956 iba štyroch členov, teda malo nedostatok pracovných síl a nebol tu dostatok výkonných roľníkov. Družstvo bolo založené v roku 1950 a až do roku 1952 bolo družstvom I. typu.¹²¹

Obec Jastrabie má podľa katastra 10,73 kilometrov štvorcových a celkovo 591 ha ornej pôdy. Tunajšie JRD hospodáril na 187 ha poľnohospodárskej pôdy, z čoho 73 ha ornej pôdy. V roku 1956 malo toto družstvo 19 členov, z toho iba 9 členov aktívnych. Pracovná morálka členov družstva sa hodnotila ako slabá, a to pre osobné spory ich členov. Prvoradým záujmom členov bola v prvom rade osobná držba, a tak celková organizácia družstva bola slabá. Vzorové stanovy sa porušovali najmä v tom, že všetci členovia mali nadmerné výmery

¹²⁰ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹²¹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61. Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

pôdy. Družstvo v roku 1951 fungovalo ako prípravný výbor, v roku 1952 bolo družstvo I. typu a v roku 1954 išlo o menšinové družstvo III. typu.¹²²

Obec Kašov má celkovú rozlohu 8,88 kilometrov štvorcových a výmeru ornej pôdy necelých 402 ha. Družstvo hospodáril na 52 ha pôdy. V roku 1952 bolo JRD v Kašove I. typu a v marci roku 1956 družstvo prešlo do III. typu. JRD malo 14 členov, no po prevedení družstva do vyššieho typu ostali aktívni iba štyria členovia a neskôr činnosť družstva prakticky zanikla úplne.¹²³

O družstvách v obciach Kožuchov a Kuzmice nie je v archívoch veľa informácií. Obec Kožuchov má podľa katastra 5,87 kilometrov štvorcových a vyše 325 ha ornej pôdy. JRD sa v tejto obci založilo roku 1950 a aspoň do roku 1952 bolo toto družstvo I. typu. Predsedom bol J. Fiľo, povoláním roľník. Obec Kuzmice má podľa katastra veľkosť 13,54 kilometrov štvorcových a podľa úradných štatistík má 1 047 ha ornej pôdy. O JRD v tejto obci vieme iba toľko, že v rokoch 1951 a 1952 fungovalo ako prípravný výbor.¹²⁴

Obec Kysta má rozlohu 8,15 kilometrov štvorcových a podľa úradných údajov má vyše 382 ha ornej pôdy. Predsedom družstva bol M. Kišš, hospodárom J. Jakal, účtovníkom Š.

¹²² Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹²³ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24, Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 296, r. 1956, Zn. POD/3 – Plány, plánovanie, smernice. Správa o hodnotení hospodárenia JRD vyšších typov za III. štvrťrok 1956 v okrese.

¹²⁴ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61. Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

Diman a pokladníkom A. Šikora, povolaním všetci roľníci. V roku 1951 bolo družstvo prípravným výborom a nasledujúceho roku už družstvom I. typu.¹²⁵

Obec Lastovce má 15,25 kilometrov štvorcových a 749 ha ornej pôdy. Družstvo bolo od roku 1950 prípravným výborom a v roku 1952 bolo družstvo I. typu. Žiadne ďalšie informácie o JRD v Lastovciach však neboli zistené.¹²⁶

Obec Luhyňa má 6,84 kilometrov štvorcových a celkovú výmeru ornej pôdy 474 ha. V roku 1956 JRD Luhyňa hospodáril na 231 ha, z toho 122 ha ornej pôdy. Družstvo malo 19 členov, z toho 12 aktívne pracujúcich. Predsedom družstva bol M. Paťák, hospodárom A. Beluš, roľník VI. veľkostnej kategórie a člen KSS od roku 1948, účtovníkmi v družstve boli A. Lukáčová a J. Boršč. Pracovná morálka v družstve sa hodnotila ako dobrá. Družstvo bolo medzi rokmi 1951 a 1952 družstvom I. typu a od roku 1954 roľníci v družstve podpísali prevádzkový poriadok III. typu.¹²⁷

Obec Malá Tŕňa má rozlohu 9,81 kilometrov štvorcových a výmeru ornej pôdy 413 ha. Predsedom a hospodárom družstva bol S. Senczy, povolaním strojník a roľník IV. veľkostnej

¹²⁵ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹²⁶ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹²⁷ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn.: POD/24, Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

kategórie, účtovníkom bol V. Fabian, povoláním učiteľ a roľník VI. veľkostnej kategórie, pokladníkom bol I. Čonka, roľník VI. veľkostnej kategórie a ovocinárom družstva bol P. Bačo, povoláním robotník. O stave družstva je známe iba to, že v rokoch 1951 a 1952 bolo družstvo I. typu.¹²⁸

Obec Malý Kazimír malo podľa úradných štatistík 149 ha ornej pôdy. Situácia v JRD Malý Kazimír bola nepriaznivá, keďže pri rozširovaní družstva ho opustili jeho členovia. Išlo o predsedu MNV Andreja Cibáka, roľníka IV. veľkostnej kategórie a Michala Horňáka, roľníka II. veľkostnej kategórie.¹²⁹

Obec Malý Ruskov malo podľa úradných štatistík 297 ha ornej pôdy. JRD v tejto obci hospodáril na 52 ha, z toho 48 ha ornej pôdy. Toto družstvo malo nedostatok členov, a tak sa nemohli vytvoriť organizačné skupiny. V roku 1956 malo družstvo päť členov, z čoho iba dvaja členovia (roľníci V. veľkostnej kategórie) boli aktívnymi členmi. Družstvo bolo menšinové, od roku 1954 III. typu.¹³⁰

¹²⁸ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61. Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹²⁹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950.

¹³⁰ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954.

Obec Michalany majú podľa katastra 8,15 kilometrov štvorcových a vyše 486 ha ornej pôdy. Družstvo bolo založené v roku 1950 ako I. typu a od roku 1956 družstvo nastúpilo na III. prevádzkový typ. Celkovo malo JRD Michalany 17 členov a pracovná morálka s tu hodnotila ako veľmi dobrá. Predsedom družstva bol J. Handura, člen KSS od roku 1948, povolaním železničiar a roľník V. veľkostnej kategórie. Hospodárom družstva bol V. Kassai, roľník V. kategórie, účtovníkom bol J. Handura, povolaním robotník a pokladníkom družstva bol M. Tatranský, povolaním železničiar, roľník VI. veľkostnej kategórie a člen KSS od roku 1948.¹³¹

Obec Nižný Žipov má rozlohu 17,07 kilometrov štvorcových a výmeru ornej pôdy 1 186 ha. Podľa zdrojov z archívov bolo družstvo v tejto obci medzi rokmi 1950 až 1952 iba prípravným výborom.¹³²

Obec Novosad má 15,26 kilometrov štvorcových s výmerou ornej pôdy vyše 957 ha. Družstvo v tejto obci hospodáril na 312 ha, z toho 217 ha ornej pôdy. V roku 1953 malo družstvo osem členov, v roku 1956 to už bolo 37 členov, z čoho len 14 jeho členov bolo aktívnych. Družstvo sa taktiež muselo vysporiadavať s problémom alkoholizmu medzi jeho členmi, ale aj funkcionármi, a taktiež s nedostatkom členov v družstve, čo mal odrádzajúci vplyv na jeho pracovníkov. Predsedom družstva bol J. Pajtaš, povolaním roľník V. veľkostnej kategórie a člen KSS od roku 1945. Účtovníkom bol Š. Kožuch, povolaním učiteľ a

¹³¹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24, Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950.

¹³² Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rady KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

pokladníkom bol A. Dobriansky, povoláním elektrikár. JRD malo aj plateného zootechnika. JRD Novosad v rokoch 1951 a 1952 fungovalo ako družstvo I. typu a od roku 1954 ako menšinové družstvo III. typu.¹³³

O družstvách v obciach Sirník a Slivník taktiež nie je v archívoch veľa informácií. Obec Sirník má rozlohu 5,82 kilometrov štvorcových a podľa archívnych údajov má celkovo vyše 318 ha ornej pôdy. V roku 1952 v tejto obci bol prípravný výbor JRD. Obec Slivník má celkovú rozlohu 11,31 kilometrov štvorcových a vyše 594 ha ornej pôdy. O družstve v tejto obci v archívoch nie sú žiadne záznamy.¹³⁴

Obec Slovenské Nové Mesto má celkovú rozlohu 13,38 kilometrov štvorcových a 619 ha ornej pôdy. JRD v tejto obci bolo už od roku 1951 družstvom IV. typu a v roku 1954 sa už jednalo o väčšinové družstvo v obci. Problémom tohto družstva bola veľká roztrieštenosť medzi jeho členmi, keďže mnoho členov neboli pred vstupom do družstva výkonnými roľníkmi, a tak nejavili záujem o prosperovanie družstva. V roku 1953 malo družstvo 43 členov. Predsedom družstva bol J. Šivák, hospodárom J. Sabo, povoláním obaja roľníci V. veľkostnej kategórie. Účtovníkom bol A. Sabo, povoláním úradník a roľník V. veľkostnej

¹³³ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24, Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva a Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61. Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹³⁴ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24, Hospodárenie JRD.

kategórie, pokladníkom bol K. Balazovnik, povolaním colný zamestnanec. Bačom družstva bol Š. Petruška.¹³⁵

O družstvách v obciach Stanča a Úpor sa taktiež nezachovalo veľa informácií. Obec Stanča má 5,5 kilometrov štvorcových a vyše 619 ha ornej pôdy. V roku 1952 tu bol prípravny výbor JRD. Úradné štatistiky o obci Úpor hovoria, že v katastri obce bolo vyše 583 ha ornej pôdy. V roku 1951 bolo družstvo v tejto obci bez typu a počas nasledujúceho roka pôsobilo už ako družstvo I. typu.¹³⁶

Obec Veľaty má v katastri 12,04 kilometrov štvorcových a vyše 698 ha ornej pôdy. Družstvo v tejto obci hospodáril na 220 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 132 ha ornej pôdy. Predsedom JRD Veľaty bol J. Jakubčík a družstvo malo 33 členov, z toho 31 výkonných. Pracovná morálka sa okresnými kontrolórmí hodnotila ako dobrá. Družstvo v roku 1951 fungovalo ako prípravny výbor, v roku 1952 ako družstvo I. typu a v roku 1954 išlo o menšinové družstvo III. typu.¹³⁷

¹³⁵ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248; r. 1950: Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950.

¹³⁶ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954.

¹³⁷ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

Obec Veľká Trňa má podľa katastra 14,11 kilometrov štvorcových a podľa úradných štatistík mala vyše 468 ha ornej pôdy. Družstvo v tejto obci hospodáril na výmere 112 ha pôdy, z toho 50 ha ornej pôdy. V roku 1953 malo družstvo 29 členov, v roku 1956 malo iba 11 členov, z čoho bol iba jeden výkonný roľník. Družstvo malo nedostatok pracovných síl a nemalo vytvorené pracovné skupiny podľa noriem. Pracovná morálka na JRD bola slabá. Predsedom JRD bol J. Jacko, povoláním roľník VI. veľkostnej kategórie a člen KSS od roku 1945. Hospodárom bol J. Turinský, povoláním roľník V. veľkostnej kategórie a člen KSS od roku 1922. Účtovníkom JRD bol M. Balog, povoláním riaditeľ školy, roľník IV. veľkostnej kategórie a člen KSS od roku 1948. Pokladníčkou bola A. Gallovičová, povoláním učiteľka. Družstvo v rokoch 1951 a 1952 fungovalo v I. prevádzkovom type, v roku 1954 bolo družstvo menšinové III. typu.¹³⁸

Málo informácií máme aj o družstvách vo Veľkom Kazimíri a Veľkom Ruskove. Podľa úradných štatistík mala obec Veľký Kazimír vyše 522 ha ornej pôdy a v rokoch 1951 a 1952 bol v obci prípravný výbor JRD. Obec Veľký Ruskov malo vyše 936 ha ornej pôdy a taktiež v rokoch 1951 a 1952 tu fungovalo družstvo iba vo forme prípravného výboru.¹³⁹

Mesto Trebišov má podľa katastra rozlohu 70,16 kilometrov štvorcových a výmeru ornej pôdy vyše 4 113 ha. JRD Trebišov v roku 1954 hospodáril na vyše 2 951 ha pôdy, z

¹³⁸ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613, Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945 – 1960, K 248, r. 1950, Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹³⁹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

toho vyše 1 840 ha ornej pôdy, v roku 1956 však už hospodáril iba na 1 520 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 816 ha ornej pôdy. Počet členov družstva bol 225 v roku 1953 a v roku 1956 malo družstvo už iba 152 členov. Predsedom a agronómom družstva bol M. Varga a hospodárom M. Ležka, obaja povoláním roľníci. Účtovníkom bol, M. Furda, pokladníkom M. Kičenko, povoláním roľník. Družstvo malo v roku 1956 až 111 hospodárskych usadlostí a muselo sa vysporiadať so zlou pracovnou morálkou jej členov, či rozkrádaním družstevného majetku. JRD Trebišov bolo v roku 1952 družstvom II. typu a od roku 1953 bolo väčšinovým družstvom III. typu. V roku 1954 z družstva vystúpilo alebo bolo vylúčených až 124 členov družstva.¹⁴⁰

Obec Zemplínske Hradište má podľa katastra 20,17 kilometrov štvorcových a podľa úradných štatistík mala obec vyše 1 202 ha ornej pôdy. Družstvo v tejto obci fungovalo v rokoch 1950 a 1951 ako prípravný výbor a v roku 1951 ako družstvo I. typu. Predsedom družstva bol J. Haričovský, povoláním roľník.¹⁴¹

Obec Zemplínsky Branč má podľa katastra rozlohu 7,26 kilometrov štvorcových a podľa úradných štatistík malo vyše 421 ha ornej pôdy. Družstvo v tejto obci v roku 1956 hospodáril na 300 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 225 ha ornej pôdy. Družstvo malo 20 členov, z toho 11 členov výkonných. V roku 1951 bol predsedom družstva bol E. Malík, povoláním kollár, hospodárom bol J. Seman, povoláním robotník, účtovníkom bol J. Ivančo, toho času študent a pokladníkom družstva bol J. Dzuriačko, povoláním roľník. Okresní

¹⁴⁰ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 54, r. 1953, Inv. č. 41, č. s. 160; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 1, r. 1951, inv. č. 2, čís. roz. 1–25; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 4, r. 1954, inv. č. 5, čís. roz. 1–28.

¹⁴¹ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61. Evidencia kádrov – zasielanie.

kontrolóri poukazovali na problém častého opíjania sa členov družstva a taktiež to, že predseda nemá pevnú oporu u ostatných členov. Družstvo bolo v rokoch 1951 a 1952 I. typu, v roku 1954 bolo menšinovým družstvom III. typu.¹⁴²

O družstvách v obciach Zemplínsky Klečenov a Milhostov v skúmaných archívoch nie sú žiadne informácie. Obec Zemplínsky Branč mala podľa úradných štatistík vyše 421 ha ornej pôdy.¹⁴³

Z uvedených dát môžeme vidieť, že úspešnosť v zakladaní družstiev v okrese Trebišov bola rôzna. V každom hodnotenom JRD sa z pohľadu okresných kontrolórov evidovalo porušovanie vzorových stanov JRD, vážnosť kritiky závisela od veľkosti členskej základne v družstve. Môžeme si taktiež všimnúť niektoré spoločné fenomény vo fungovaní družstiev ako rozkrádanie majetku, nezáujem o spoločné hospodárenie, široké členské základne bez roľníkov z povolania, a to aj v predsedníctve družstva, opíjanie sa či nezáujem o fungovanie družstva. Rovnako tak si môžeme všimnúť odchody členov, ak sa družstvo rozširovalo do III. typu.

Podľa štatistík bolo v novembri 1950 v okrese 18 založených JRD, k 1. októbru 1956 v trebišovskom okrese založených 20 JRD so 611 členmi. Tieto družstvá mali celkovo 396 poľnohospodárskych závodov. Celkovo tieto družstvá obhospodarovali 5 718 ha pôdy, z toho 3 223 ha ornej pôdy. Priemerne tak vychádzalo na jedného člena JRD hospodárenie na 9,3 ha, z toho 5,2 ha ornej pôdy.¹⁴⁴

¹⁴² Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61. Evidencia kádrov – zasielanie; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 84, r. 1954, inv. č. 63, č. s. 20. Menný zoznam JRD v Košickom kraji podľa stavu 1. mája 1954; ďalej: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV (1948) 1949–60, K 30, č. s. 101/52.

¹⁴³ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 249, r. 1949, Zn. 613. Súpis plôch a kultúr osevu; ďalej: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 298, r. 1949, Zn. POD/24. Hospodárenie JRD.

¹⁴⁴ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 296, r. 1956, Zn. POD/3 – Plány, plánovanie, smernice.

Pre kontrolu fungovania družstiev v okrese ONV v Trebišove zaviedlo pre niektoré družstvá inštruktorov, a to odborných, ale aj politických. Ako píše správa o vyhodnotení hospodárenia družstiev za prvý polrok 1954: „*Úlohou týchto inštruktorov bude zúčastňovať sa pravidelne na zasadnutiach správ a členských schôdzi JRD a aktívne politický i odborne prideleným družstvám pomáhať, tak aby sa terajšia hospodárska i politická situácia JRD zlepšila. Súčasne títo súdruhovia budú sa starať o ďalšie rozšírenie členskej základne ako aj politické i hospodárske upevňovanie družstiev. O situácii týchto družstiev budú uvedení inštruktori podávať raz mesačne správu rade ONV.*”¹⁴⁵

Pre JRD Brehov bol za odborného inštruktora zvolený J. Smotana, zamestnaním riaditeľ školy a Lilarský za politického inštruktora. Pre JRD Čerhov bol odborným inštruktorom J. Gecík, povolaním učiteľ a politickým inštruktorom J. Kaščák. Pre JRD v Hrani bol odborným inštruktorom G. Bartoš, povolaním úradník Cukrovaru v Trebišove, politickým inštruktorom bol V. Soták. Pre JRD Hrčeľ bol odborným inštruktorom V. Zelina, povolaním správca Cukrovaru, politickým inštruktorom bol J. Rozak. Pre JRD Kožuchov bol odborným inštruktorom J. Vagašský, povolaním správca hospodárstva Cukrovaru, politickým inštruktorom bol V. Bandor. Pre JRD Kysta bol odborným inštruktorom L. Leyndel, povolaním učiteľ strednej školy, politickým inštruktorom bol M. Slovinka. Pre JRD Luhyňa bol odborným inštruktorom L. Hajtaš, povolaním riaditeľ školy, politickým inštruktorom bol J. Ujházy. Pre JRD v Malej Trni bol odborným inštruktorom J. Staško, povolaním správca štátnej viničnej stanice, politickým inštruktorom bol Ferik, zamestnaný v RSD. Pre JRD v Michal'anoch bol odborným inštruktorom M. Matuch, politickým inštruktorom M. Jakubčák, člen OV KSS. Pre JRD Nižný Žipov bol odborným inštruktorom J. Kozler, povolaním správca hospodárstva v Úpore, politickým inštruktorom bol Leškanič. Pre JRD Novosad bol odborným inštruktorom P. Šalamom, povolaním úradník v RSD Trebišov, politickým

¹⁴⁵ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 271, r. 1954, zn. 600. Správa o vyhodnotení hospodárenia za prvý polrok 1954 na JRD Slovenské Nové Mesto, Hradištská Moľva, Veľká Trňa, Hraň a Brezina z 23. júla 1954.

inštruktorom bol Semovčík. Pre JRD Slovenské Nové Mesto bol odborným inštruktorom J. Hudák, povolaním účtovník v Cukrovare, politickým inštruktorom bol V. Soták. Pre JRD Trebišov bol odborným inštruktorom J. Tomko, povolaním úradník RSD Trebišov, politickým inštruktorom bol Viglašský, predseda ONV Trebišov. Pre JRD Zemplínske Hradište bol odborným inštruktorom A. Burda, politickým inštruktorom bol Sokol. Pre JRD Zemplínsky Branč bol odborným inštruktorom M. Michalko, pracovník v Cukrovare Trebišov, politickým inštruktorom bol Boboňko, člen OV KSS Trebišov.¹⁴⁶

g) Zimné školy v okrese Trebišov

Pre rozšírenie vplyvu v kruhoch mládeže sa v okrese Trebišov zakladali aj tzv. zimné poľnohospodárske školy. Tieto školy mali za cieľ vzdelávať mládež o poľnohospodárskej výrobe, a tak posilniť vplyv socialistického modelu hospodárenia v spoločnosti. V okrese Trebišov sa jednalo konkrétne o sedem zimných škôl, ktoré mali učiť dorast v dvoch postupných ročníkoch medzi mesiacmi november až apríl. Vyučovanie malo prebiehať v jeden deň v týždni po šiestich hodinách, a tak za celé jedno zimné obdobie odučiť 300 vyučovacích hodín. Prvé ročníky sa v okrese otvorili v školskom roku 1954/55. Tieto zimné školy boli zriaďované pri osemročných stredných školách a ich spravovanie a dozor mala na starosti pôdohospodárska správa Rady KNV. Finančné a hmotné zabezpečenie mali byť hradené z prostriedkov štátu. Hradené malo byť tiež aj cestovné žiakov, ktorí by museli dochádzať do školy viac ako štyri kilometre, a taktiež sa mali hradiť obedy v školských jedálňach. ONV sa taktiež mal zapájať do propagácie takýchto škôl, aj keď účasť na týchto školách mala byť dobrovoľná.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248, r. 1950, Zn. 609. Zoznam inštruktorov pre JRD a to politických a odborných.

¹⁴⁷ Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 271, r. 1954, zn. 600. Správa o zriadení a priebehu zimných škôl poľnohospodárskej mládeže v našom okrese (z dňa 20. januára 1955).

Najpozitívnejšie hodnotená zimná škola bola v Michaľanoch. Do nej sa do januára 1955 prihlásilo 37 žiakov. Do tejto školy dochádzali žiaci z obcí Michaľany, Malý Kazimír, Luhyňa a Lastovce. Druhá zimná škola bola zriadená v Kuzmiciach, kde bolo prihlásených 69 žiakov a dochádzali sem žiaci z obcí Kuzmice, Brezina a Veľký Kazimír. Zimná škola v Nižnom Žipove mala počtom 34 žiakov a dochádzali sem žiaci z obcí Nižný Žipov, Čel'ovce a Stanča. Štvrtá zimná škola bola v Cejkove, navštevovalo ju 52 žiakov a dochádzali do nej žiaci z obcí Cejkov, Jastrabie a Brehov. V Čerhove mala zimná škola 63 žiakov a dochádzali do nej žiaci z obcí Čerhov, Veľká Trňa a Malá Trňa. Zimná škola v Novosade mala 42 žiakov a dochádzalo sa do nej z obcí Novosad, Hraň a Zemplínsky Branč. Posledná zimná škola bola založená v Trebišove, ktorá v januári 1955 bola novozaložená a ešte nemala prihlásených žiakov. Celkovo tak zimné školy v okrese Trebišov navštevovalo 297 žiakov, avšak k decembru 1954 sa evidovala reálna dochádzka iba 158 žiakov. Vzhľadom na poľnohospodárske založenie regiónu Rada ONV s týmito číslami nebola spokojná a chcela dosiahnuť zabezpečenie plnej účasti prihlásených žiakov, u ktorých sa neevidovala dochádzka a taktiež presviedčať rodičov, aby svoje deti na zimné školy prihlásili.¹⁴⁸

h) Biela légia v okrese Trebišov

Ako už bolo spomenuté, organizácia *Biela légia* mala svoje aj v okrese Trebišov. Podľa § 78 o velezrade, § 85 o vyzvedačstve a § 165 o neoznámení trestné činu tr. zák. č. 86/1950 Zb. boli odsúdení títo obyvatelia okresu: Štefan Jurko a Ján Čurák, bytom v Malom Ruskove, Michal Serbín, rodák z Malého Ruskova, Ján Presbuch z Nižného Žipove, Jozef Harvan a Gabriel Novák, bytom v Trebišove, Ján Štúrik, bytom v Stanči a Ondrej Kráľovský, bytom v Slivníku. Podľa rozhodnutia súdu dostal Ján Čurák 25 rokov odňatia slobody, Gabriel Novák 22 rokov, Michal Serbín 20 rokov a Jozef Harvan 18 rokov. Ján Presbuch spolu s Jánom

¹⁴⁸ *Tamtiež.*

Štúrikom a Štefanom Jurkom dostali každý 16 rokov odňatia slobody. Ondreja Kráľovského odsúdili na tri roky odňatia slobody. Podľa rozhodnutia súdu tieto osoby boli členmi troch buniek organizácie a ich cieľom bolo zabraňovať budovaniu socializmu na dedine. Týmto osobám sa v rozsudku taktiež pripisovala teroristická činnosť a ozbrojovanie.¹⁴⁹

Podľa historika Varinského bola zemplínska bunka Bielej légie jedna z dvoch, o ktorej sa pôvodne plánovalo s pokračovaním spravodajskej činnosti. Táto bunka, označovaná ako *Biela légia – 8*, bola založená Jánom Minárikom a po jeho povolaní do vojenskej služby zveril vedenie tejto bunky Stanislavovi Hadačovi, ktorému sa podarilo pomerne za krátku dobu rozšíriť z pôvodných 12 členov na 149 členov, a to v okresoch Sečovce a Trebišov. Títo členovia boli rozdelení do buniek po obciach, z okresu Trebišov išlo o obce Čefovce, Čerhov, Lastovce, Malý Kazimír, Malý Ruskov, Michaľany, Nižný Žipov, Slivník, Stanča, Trebišov, Veľký Kazimír, Veľký Ruskov a Zemplínske Hradište.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Archív ZVJS v Leopoldove, spis Jána Čuráka.

¹⁵⁰ VARINSKÝ, V.: c. d.. In: Ľudáci a komunisti: Súperi? Spojenci? Protivníci?. Online: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=602275>. [cit. 1. 5. 2023]. s. 160.

Záver

V roku 1960 bol proces kolektivizácie na Slovensku dovŕšený. K tomuto roku sa vo vlastníctve družstiev sa nachádzalo 65,8 % pôdy a štátne majetky vlastnili 9,9 % pôdy na Slovensku.¹⁵¹ Tento výsledok bol dosiahnutý najmä vďaka vládnym opatreniam, ktoré reagovali na nátlaky Moskvy.

Skúmaním literatúry som objavil súvislosti medzi zahranično-politickými udalosťami na dopad počiatkov kolektivizácie na Slovensku. Vplyv Sovietskeho zväzu mal na prevedenie kolektivizácie na Slovensku značný vplyv. Najväčší dopad zo zahranično-politických udalostí na kolektivizáciu na Slovensku malo Informačné byro o Juhoslávii, ktoré zamietlo myšlienky československých komunistov hľadať inovatívnu cestu k spoločnému hospodáreniu, a tak sa vyhnúť sovietskemu modelu kolektivizácie. Po obrátení pôvodnej rétoriky komunistov o odmietnutí kolektivizácie v Československu navrhli štyri typy družstiev, ktorých cieľom bolo od spoločného hospodárenia, ktoré roľníci poznali už pred vojnou, postupne doviest' družstvá do modelu ekvivalentnému sovietskym *kolchozom*. Ďalším zahranično-politickým faktorom na vnútorný priebeh kolektivizácie bola kórejská vojna, po ktorej sa zvýšil tlak zo Sovietskeho zväzu na svoje satelity k priemyselnej produktivite, čím sa spomalila mechanizácia poľnohospodárstva a sťažila sa situácia roľníkov. Tieto zahranično-politické udalosti poslúžili ako prostriedok nátlaku Moskvy na československých komunistov a priviedli ich na zrealizovaný priebeh kolektivizácie na našom území.

Komunisti si po prevzatí moci v Československu upevňovali svoj vplyv v spoločnosti spočiatku vďaka zámienke boja proti nacistickým kolaborantom a neskôr pomocou pozemkových reforiem, ktoré odníмали pozemky cirkvám a napokon triednym nepriateľom – kulakom. Títo roľníci označovaní za kulakov neboli nijako striktné definovaní a ich označenie slúžilo komunistickej propagande pre odstrašujúce účinky. Toto očierňenie

¹⁵¹ RYCHLÍK, J.: c. d. s. 200.

najskúsenejšej skupiny v poľnohospodárstve umožnilo komunistom zakladať na dedinách družstvá. Vstup do týchto družstiev síce mal byť spočiatku dobrovoľný, avšak pre nenaplnené očakávania úspechu družstiev zvolili komunisti cestu agitácie, zastrašovania, či znevýhodňovania súkromných vlastníkov. Tieto prostriedky donucovania sa prevádzali najmä krajskými a okresnými národnými výbormi v spolupráci s Komunistickou stranou slovenska a ďalšími štátnymi zložkami, ako Štátna a Verejná bezpečnosť, súdy, či prokuratúra.

Národné výbory na počiatku kolektivizácie dostali za úlohu vypracovať evidenciu o pôde a roľníkoch vo všetkých obciach okresu. Na základe týchto evidencií sme zostavili pomerne presný obraz o roľníckej situácii v okrese Trebišov. Pomocou porovnávania rôznych archívnych dokumentov sa nám z čiastkových informácií o stavoch JRD podarilo získať ucelené údaje. Taktiež pomocou analýzy dát geografických a sociologických reálií okresu sme dokázali vytvoriť komplexný obraz o poľnohospodárskej a roľníckej situácii v okrese.

Okres mal vyše 30 000 obyvateľov, z toho odhadom okolo 5 500 bolo roľníkov. Národné výbory z každej obce evidovali roľníkov a zaradzovali ich do veľkostných kategórií. Evidencia sa viedla aj o dedinských boháčoch, v niektorých obciach sa vypisovali dotazníky a kádrové posudky kulakov. Roľníci a kulaci boli postihovaní a trestaní rôznymi formami od psychického a ekonomického nátlaku na vstupovanie do družstiev, po pokuty za neplnenie kontingentov, súdne trestanie, posielanie do väzenia či táborov nútených prác (TNP) a pomocných technických práporov (PTP). Taktiež dochádzalo aj k vysťahovávaniu roľníckych rodín vrámci akcie K. Cirkvám v okrese, ako aj súkromným roľníkom, sa konfiškoval majetok nielen na základe zákonov o družstvách, ale využívali sa aj zákony, ktoré podľa treťorepublikových zákonov umožňovali odnímať majetky „*nepriateľom československého národa*”.

Stavy družstiev v okrese boli rôzne. V jednoduchosti by sme tak mohli obce okresu rozdeliť na veľmi lojálne socialistickému režimu, lojálne, ale neúspešné v prevádzaní

vzorového združstevňovania a na nelojálne, v ktorých družstvá nevydržali dlho alebo v nich pre nedostatok záznamov pravdepodobne družstvo ani nikdy nevzniklo. Ďalším ukazovateľom je to, či družstvo malo vypracované pracovné skupiny a taktiež ako podrobne majú obce vypracované zoznamy dedinských boháčov. K najviac lojálnym zaradujeme mesto Trebišov a obce Cejkov, Hradištská Moľva, Michaľany, či Slovenské Nové Mesto. V Trebišove, Hradištskej Moľve a Slovenskom Novom Meste sa podarilo vybudovať väčšinové družstvá. K lojálnym, ale neúspešným družstvám patria napríklad obce Brehov, Hrčel', Jastrabie, Lastovce, Malý Kazimír, Malý Ruskov, Novosad či Zemplínske Hradište. Tu sa stretávame síce s lojálnymi funkcionármi a pomerne pozitívnym hodnotením fungovania družstiev, avšak s viacerými porušovaniami vzorových stanov, slabou pracovnou morálkou, či slabou členskou základňou. Do poslednej kategórie patria tie obce, v ktorých sa družstvo vôbec nezaložilo alebo zotrvalo iba krátko, a taktiež sa zoznamy kulakov nezaevidovali žiadne alebo iba strohé. Tu patria obce Byšta, Kysta, Nižný Žipov, Sirník, Slivník, Stanča, Veľká Trňa, Zemplínsky Klečenov a Milhostov. Pri skúmaní členov družstiev a funkcionárov si môžeme všimnúť veľké množstvo malých roľníkov a ľudí nevlastniacich žiadnu pôdu.

Práca taktiež poukázala na prostriedky propagácie a posilňovania svojej politiky v poľnohospodárstve, a to cez agitáciu, či zakladanie poľnohospodárskych zimných škôl. Pre posilnenie a kontrolu družstevnej politiky mali slúžiť politickí a odborní inštruktori v jednotlivých obciach okresu.

Najtvrdšie trestanie roľníkov evidujeme u tých, ktorí boli súdení pod organizáciou *Biela légia*, ktorá bola komunistami prezentovaná ako teroristická organizácia. Medzi odsúdených roľníkov komunisti často dosadzovali vrahov, aby tak vzbudili odpor voči odsúdeným. Práca sa okrajovo dotýkala aj príkladov z ďalších okresov Košického kraja.

Pre ďalšie bádanie o kolektivizácii v okrese Trebišov je priestor v skúmaní periodík, máp či plagátov v Štátnom archíve v Košiciach, pracovisku Trebišov. Taktiež je v bádani

ďalší priestor pri skúmaní archívnych fondov miestnych národných výborov jednotlivých obcí či jednotných roľníckych družstiev v okrese.

Kolektivizácia likvidovala všetkých roľníkov v spoločnosti. Mnohým z nich boli uvaľované vysoké kontingenty, ktoré nemali ako splniť, a tak museli prostriedky odvádzať do spoločného a tak ochudobňovať vlastné rodiny. Práve trestanie pomocou uvaľovaných kontingentov je najťažšie dokladateľná forma útlaku roľníkov a v tomto smere je téma otvorená ďalšiemu bádaniu.

Použitá literatúra a zdroje

Literatúra

Monografie

1. CAMBEL, S.: *Päťdesiate roky na slovenskej dedine. Najťažšie roky kolektivizácie*. Prešov 2005. Universum, 306 s.
2. HLAVOVÁ, V.: *Kulak – Triedny nepriateľ. „Dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949–1960)*. Bratislava 2010. Veda. Vydavateľstvo SAV. 158 s.
3. PEŠEK, J.: *Odvrátená tvár totality. Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948–1953*. Nadácia Milana Šimečku. Bratislava 1998. 384 s.
4. ROKOSKÝ, J., SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.

Príspevky v monografiách:

1. BLAŽEK, P.: *Počty nuceně vystěhovaných selských rodin v Československu 1948–60*. s. 230–243. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
2. BUREŠOVÁ, J.: *Problematika výzkumu dějin kolektivizace v Československu a v České republice*. s. 24–31. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
3. FEIERABEND, L.: *Jak z komunistického kolektivního vlastnictví půdy vytvořit nový systém*. s. 405–426. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.

4. HLADÍK, O.: *Vězenství a poválečné konfiskace zemědělských usedlostí*. s. 117–123. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
5. HLAVOVÁ, V.: *Roľníci v osídlach súdnej moci. Verejné procesy s roľníkmi počas kolektivizácie 1949–1960 na Slovensku*. s. 275–284. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
6. KALOUS, J.: *Víra a odpor proti kolektivizaci*. s. 205–215. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
7. MACOURKOVÁ A.: „*Naučíme lidi milovat nový socialistický život*“. *Komunistická propaganda a agitace v období kolektivizace*. s. 139–149. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
8. NEDVĚDICKÝ, K.: *Role práva v procesu likvidace selského stavu*. s. 10–20. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
9. PERNES, J.: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. s. 24–31. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
10. ROKOSKÝ, J.: *Mezi hrdostí a zoufalstvím. Odpor proti násilné kolektivizaci*. s. 181–203. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
11. RYCHLÍK, J.: *Collectivization in Czechoslovakia in Comparative Perspective, 1949–60*. s. 197–253. In: IORDACHI, C. – BAUERKÄMPER, A.: *The*

Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements. Central European University Press, 2014, 570 s.

12. SABOL, M.: *Slovenské poľnohospodárstvo na prahu kolektivizácie 1945–1949*. s. 48–56. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
13. ŠULEJOVÁ, L.: *Odpor roľníkov proti kolektivizácii na východnom Slovensku*. s. 217–224. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
14. URBAN, J.: *V zemědělství je nutno věnovat pozornost všem otázkám. Role bezpečnostních trojek a pětiek při prosazování kolektivizace*. s. 245–259. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.
15. VARINSKÝ, V.: *Vývoj poľnohospodárstva na Slovensku v rokoch urýchľovania kolektivizácie 1951–1952*. s. 60–74. In: ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.): *Kolektivizace v Československu*. Ústav pro studium totalitních režimů 2013. 473 s.

Články, štúdie a ďalšie práce:

1. HLAVOVÁ, V.: *Fenomén “kulaka” v procese kolektivizácie na Slovensku v rokoch 1949–1960*. Forum Historiae. Časopis a portál pre históriu a príbuzné vedy, s. 35–55. In: <https://ceeol.com/search/viewpdf?id=531965> [cit. 26. 10. 2022].
2. ŠTEFAN, D.: *Kolektivizácia na východnom Slovensku na príklade okresu Sečovce*. Košice 2015. Bakalárska práca. 82 s. In: https://www.academia.edu/13453307/Kolektiviz%C3%A1cia_na_v%C3%BDchodnom_Slovensku_na_pr%C3%ADklade_okresu_Se%C4%8Dovce *Collectivization in Eastern Slovakia in the example of Sečovce District* [cit. 26. 10. 2022].

3. ŠUTAJ, Š.: „*Akcia Juh*“. *Odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949*. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 8. Praha 1993.
4. VARINSKÝ, V.: *Biela légia ako forma protikomunistickej rezistencie na Slovensku. (K otázke jej vzniku a jej pôsobenia na Slovensku)*. In: *Ľudáci a komunisti: Súperi? Spojenci? Protivníci?*. Online: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=602275>. [cit. 1. 5. 2023].
5. ŽADANSKÁ, A. a kol.: *Inventáre a katalógy MV SR Štátneho archívu v Košiciach pobočky v Trebišove. Okresný národný výbor v Trebišove, 1945 – 1960, Inventár I*. Trebišov 2004.

Pramene

Archív Košice

fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960.

1. K 1, r. 1950–51, inv. č. 1-2, čís. roz. 1–8, 1–25.
2. K 4, r. 1954, inv. č. 5, čís. roz. 1–28.
3. K 54, r. 1953, Inv. č. 41.
4. K 55, r. 1954, Inv. č. 42.
5. K 66, r. 1959–1960, Inv. č. 47, 48, čís. roz. 61–82, 1–38.
6. K 82, r. 1950–1952, inv. č. 59–61, čís. roz. 1-2, 1–17, 1–26.
7. K 83, r. 1953, inv. č. 62, čís. roz. 1-152.
8. K 84, r. 1953–1954, inv. č. 62, 63, čís. roz. 153–248, 1–41.
9. K 140, r. 1954, inv. č. 120, čís. roz. 103–199.
10. K 245, r. 1955–1960, 1952–1959, inv. č. 252, 253, čís. roz. 133–197, 1–29.

fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pre vnútorné veci Rady KNV v Košiciach a jeho zložky 1949–1960.

1. K (1) 65.
2. K (2) 66.

fond Krajského národného výboru v Košiciach. Sekretariát predsedu a Rada KNV v Košiciach (1948) 1949–1960.

1. K 33, r. 1952, inv. č. 118.

Archív Košice, pracovisko Trebišov

fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960.

1. K 135, r. 1950, Počet obyvateľov podľa obcí.
2. K 248, r. 1950, Zn. 602.
3. K 248, r. 1950, Zn. 609.
4. K 249, r. 1949, Zn. 602 a zn. 613.
5. K 259, r. 1951, Zn. 614.
6. K 271, r. 1954, Zn. 600.
7. K 281, r. 1955, Zn. POD/5.
8. K 296, r. 1956, Zn. POD/3.
9. K 298, r. 1956, Zn. POD/21.
10. K 298, r. 1956, Zn. POD/24.
11. K 341, r. 1953, Zn. 571.

Archív ZVJS v Leopoldove

1. Spis Jána Čuráka, nar. 1. 10. 1919, Malý Ruskov.

Múzeum obetí komunizmu

Databáza múzea na stránke: <https://obetekomunizmu.sk/>

Zákony

Zák. č. 215/1919 Sb. ze dne 16. dubna 1919 o zabrání velkého majetku pozemkového.

Zák. č. 142/1947 Zb. o revisi první pozemkové reformy.

Zák. č. 46/1948 Zb. o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě).

Zák. č. 55/1947 Zb. ze dne 1. dubna 1947 o pomoci rolíkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu.

Zák. č. 69/1949 Zb. ze dne 23. februára 1949 o jednotných roľníckych družstvách.

Zák. č. 241/1948 Zb. ze dne 27. oktobra 1949 o prvom päťročnom hospodárskom pláne rozvoja Československej republiky (zákon o päťročnom pláne).

Zák. č. 232/1948 Zb. ze dne 6. oktobra 1948 o Štátnom súde.

Zák. č. 6/1949 Zb. ze dne 25. ledna 1949 o zemědělské výrobě podle smlouvy.

Zák. č. 7/1949 Zb. ze dne 25. ledna 1949 o výkupu a dodávce zemědělských výrobků podle smlouvy.

Zák. č. 88/1950 Zb. ze dne 12. júla 1950. Trestný zákon správny.

Zák. č. 27/1949 Zb. ze dne 2. februára 1949 o mechanizácii pôdohospodárstva.

Zák. č. 231/1948 Zb. ze dne 6. oktobra 1949 na ochranu ľudovodemokratickej republiky.

Zák. č. 86/1950 Zb. ze dne 12. júla 1950. Trestný zákon.

Dekrét presidenta republiky č. 16/1945 Zb. ze dne 19. červa 1945 o potrestání nacistických zločinců, zradců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

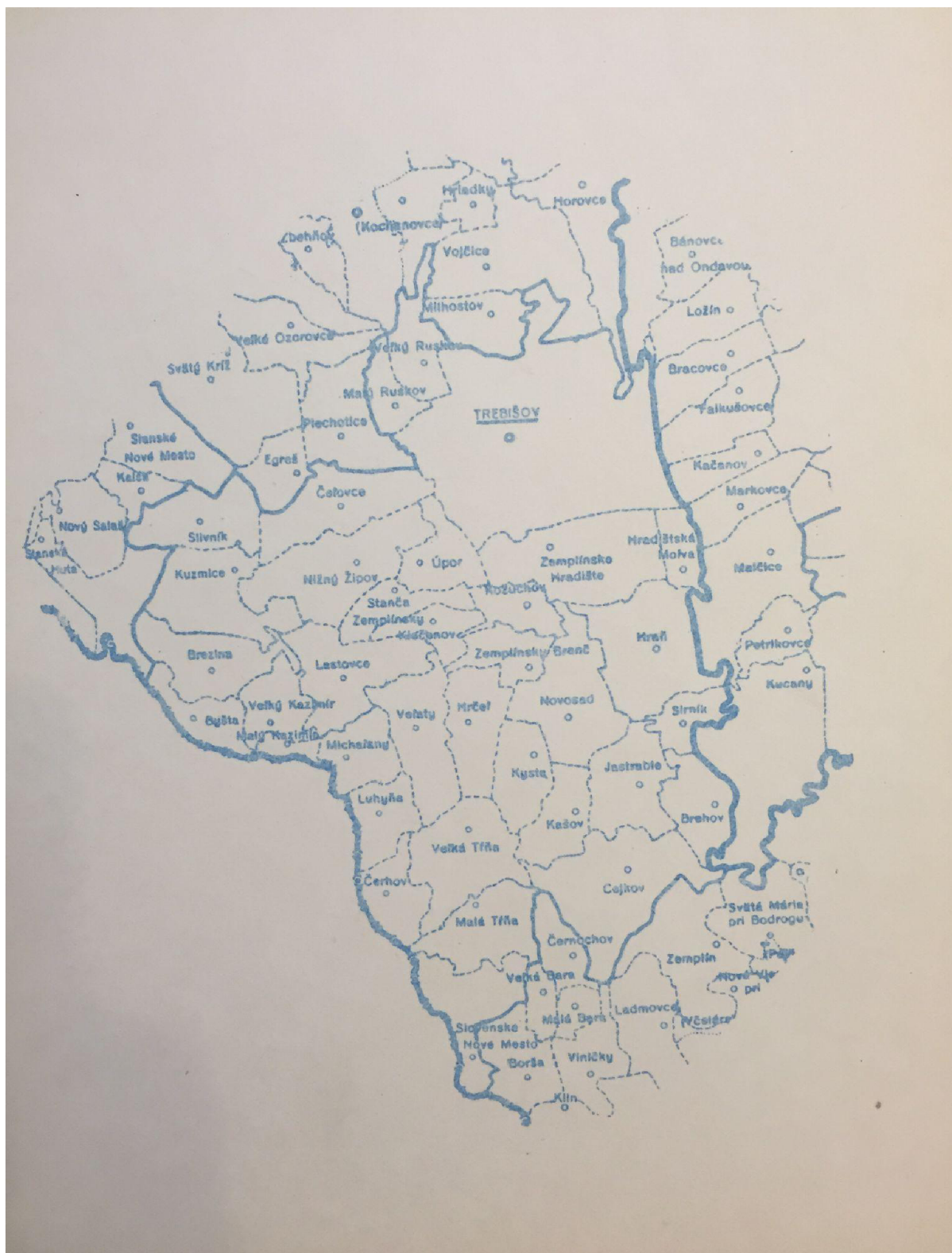
Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Zb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Nariadenie č. 104/1945 Sb. Slovenskej národnej rady zo dňa 23. augusta 1945 o konfiškovaní a urýchlenom rozdelení pôdohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov, ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa.

Zák. č. 247/1948 Zb. zo dňa 25. októbra 1948 o táboroch nútenej práce.

Zák. č. 175/1948 Zb. ze dne 21. července 1948, kterým se mění dekret presidenta republiky o všeobecné pracovní povinnosti.

Prílohy

Príloha č. 1: Administratívne hranice okresu Trebišov (vyznačené modrou hrubou čiarou) s hranicami svojich obcí (vyznačených modrou prerušovanou čiarou) v rokoch 1949–60. V roku 1951 sa okresu pridala obec Milhostov pre bližšiu vzdialenosť k okresnému mestu Trebišov. Zdroj: Štátny archív Košice, fond Krajského národného výboru v Košiciach. Odbor pôdohospodárstva Rady KNV 1949–1960, K 1, r. 1950, inv. č. 1.

Vzor IV.

Pol. okres: **Trebišov**

Pol. obec: **Novosad**

Súpis plôch kultúr a osevu 1949.

Celková výmera ornej pôdy a pôdy záhradkovo prevádzovaných záhradníctiev obec k 10. máju	kj	ha	Seť zapísaná výmera ornej pôdy a pôdy záhradkovo prevádzovaných záhradníctiev a „Obecných poľností“ vzor IIc (konečný úhrn stĺp. 89.)
	1664	40	

Obecný súhrn. (Čistopis)

Do tabuľky „Obecného súhrnu“ prepíšte obecné údaje z „Obecných prehľadov“ vzor IIa, b, c.

Hlavný druh plodín	Výmera kj	ha	Hlavný druh plodín	Výmera kj	ha
Obilniny na zrnno (I. spolu stĺp. 1.—12.)	930	36	Prenáška	6248	25
Kukurica v smesích na zrnno (I.A. spolu stĺp. a—d)	82	3	Obilniny plodiny (V. spolu stĺp. 61.—68.)	18	0,7
Strukoviny a smesky strukovín a obilnínami na zrnno (II. spolu stĺp. 13.—21.)	8	0,3	Obilniny plodiny (VI. spolu stĺp. 69.—75.)	—	—
Okopaniny (III. spolu stĺp. 22.—31.)	221	8,9	Krmovina (VII. spolu stĺp. 76.—87.)	388	—
Zeleniny (IV. spolu stĺp. 32.—45.)	—	—	Uhov (stĺp. 88.)	—	—
Súška:	1248	49,5	Dovetka: celková výmera ornej pôdy a pôdy záhradkovo prevádzovaných záhradníctiev obec (celá „Obecná prehľad“ vzor II, stĺp. 89.) (Musí súhlasiť s celkovou výmerou v celkovej súške)	1664	40

Obilniny ornej pôdy oseté jednotlivými druhmi poľnohospodárskych plodín v obci odpište tiež z „Obecných prehľadov“ vzor IIa, b, c, na nasledujúcej strane tabuľky obecného súhrnu!

Pol. okres: **Trebišov**

Pol. obec: **Novosad**

Placha osevu na ornej pôde a na pôde záhradkovo prevádzovaných záhradníctiev.

Druh poľnohospodárskych plodín	kj	ha	Druh poľnohospodárskych plodín	kj	ha
I. Obilniny na zrnno:					
1. Raž ozimná	33,8	1,3	Prenáška (pol. 13.—18.): 4,81		
2. Raž jarná	—	—	Lapina (vlčí húb) sládká a trpká	—	—
3. Pšenica ozimná (príp. i s tenkofom)	32,4	1,2	20. Smesky obilnín a strukovín	a) ostatné na výzreze	—
4. Pšenica jarná	8,9	0,3	b) jarné	—	—
5. Jačmeň ozimný	—	—	21. Iné strukoviny a ich smesky	—	—
6. Jačmeň jarný	130	5	II. Strukoviny a smesky strukovín s obilnínami na zrnno (pol. 13.—21.) spolu	8	0,3
7. Oves	132	5	III. Okopaniny:		
8. Mickaniny ozimných obilnín (surtica)	—	—	22. Zeminy skoré (tržle do 15. VII.)	a) predklíčené	8,9
9. Mickaniny jarných obilnín (smeť ovsá s jarným)	—	—	b) nepredklíčené	—	—
10. Kukurica (samostatná plodina)	18	0,7	23. Zeminy polokoré (tržle od 15. VII. do 31. VII.)	2,5	0,1
11. Pohanka	—	—	24. Zeminy neskoré (tržle po 1. IX.)	190	7,3
12. Proso (piteno)	—	—	a) pre širokú koreň (výšne pôdy obilníných záhradkovo)	53	2,0
I. Obilniny na zrnno (pol. 1.—12.) spolu	930	36	b) na semenno (smešička)	—	—
I.A. Kukurica v smesích na zrnno:					
a) kukurica a fazuľa	18,2	0,7	25. Čakrovka	a) pre širokú koreň (výšne pôdy obilníných záhradkovo)	5,75
b) kukurica, slnečnica a fazuľa	7,4	0,3	b) na semenno (smešička)	—	—
c) kukurica a slnečnica	—	—	a) pre širokú koreň (výšne pôdy obilníných záhradkovo)	4,9	0,2
d) kukurica, fazuľa a tekvice	—	—	b) na semenno (smešička)	—	—
I.A. Kukurica v smesích na zrnno (pol. a—d) spolu	82	3	27. Krmná repa	a) pre širokú koreň (výšne pôdy obilníných záhradkovo)	—
II. Strukoviny a smesky strukovín s obilnínami na zrnno:					
13. Hrach na jedlo	1	0,04	b) na semenno (smešička)	—	—
14. Krmná repa (tiež peluška)	1	0,04	28. Krmná mrkva	a) pre širokú koreň (výšne pôdy obilníných záhradkovo)	—
15. Fazuľa na jedlo	—	—	b) na semenno (smešička)	—	—
16. B.b. krmná, svinský a poľný	—	—	29. Turín (kvaka, kofak)	—	—
17. Šošovica	—	—	30. Vodná repa krmná (vodnica)	—	—
18. Vika ozimná a jarná (samostatná plodina)	8,9	0,3	30.a Tekvice krmné	—	—
Súška (pol. 13.—18.):	7,8	0,3	31. Ostatné okopaniny okrem kapusta repná, topinambur stĺp.	—	—
			III. Okopaniny (pol. 22.—31.) spolu	221	8,9

Pol. okres: **Trebišov**

Pol. obec: **Novosad**

Placha osevu na ornej pôde a na pôde záhradkovo prevádzovaných záhradníctiev (pokračovanie)

Druh poľnohospodárskych plodín	kj	ha	Druh poľnohospodárskych plodín	kj	ha
IV. Zeleniny:					
Prenáška (pol. 32.—45.):					
32. Kapusta hlávková	a) skorá	—	36. Pór	—	—
b) neskorá a trvanlivá	—	—	47. Cibula státa alebo vysadená	a) skorá	—
33. Kapusta červená	—	—	b) neskorá (ozimná)	—	—
34. Kol	a) skorý	—	48. Špargle	—	—
b) neskorý a trvanlivý	—	—	49. Reharbars	—	—
35. Kapusta ruličková (papučková)	—	—	50. Hrach zelený (stručkový)	—	—
36. Karfiol	a) skorý	—	51. Fazuľa zelená (stručková)	a) nakladáčky	—
b) neskorý a trvanlivý	—	—	b) šalátové	—	—
37. Kalečb	a) skorý	—	53. Tekvice jedlé	a) dlhé	—
b) neskorý a trvanlivý	—	—	b) zelené (grúcke)	—	—
38. Šalát hlávkový	—	—	55. Rajčiny (perodajky)	—	—
39. Špenát	a) skorá (tiež karotka)	—	56. Paprika ako zelenina (koreninská vid. pol. 73.)	—	—
b) neskorá	—	—	57. Cesnak	—	—
40. Mrkva na jedzenie	—	—	58. Ostatné zeleniny tu nomenované (včítane zelenin na semenno)	—	—
41. Repa červená	—	—	59. Jahody	—	—
42. Čereš	—	—	60. Kvetý a iné okrasné rastliny, tiež na semenno, na cibulky, ako aj ostatné plodiny pestované na záhradkovo pôde alebo na ornej pôde (ale nie liečivé, korené a aromatické rastliny, tie sú v pol. 74. VI. obilniny plodiny)	—	—
43. Botvica a reťvica	—	—	IV. Zeleniny (pol. 32.—45.) spolu	—	—
44. Petrálen	—	—			
45. Zeler	—	—			
Súška (pol. 32.—45.):	—	—			

Pol. okres: **Trebišov**

Pol. obec: **Novosad**

Plocha osevu na ornej pôde a na pôde zárobkovo prevádzovaných záhradníctiev (dokončenia)

Druh poľnohospodárskych plodín			kj.	ha	Druh poľnohospodárskych plodín			kj.	ha
V. Olejnaté plodiny:					VII. Krmoviny:				
61. Repka a repica	a) ozimná	na vyzretie			76. Ďatelina červená	a) dvojkosná	14	45	
	b) jarná					b) jednokosná	5	22	
62. Horčica					77. Ďatelina biela				
63. Mak (ako hlavná plodina)			02		78. Ďatelina švédská	čista kultúra			
64. Slnčnica				79. Ďatelina žltá (bôľhoj, úročník)					
64/a Ľan olejny				80. Ďatelina ružová (inkarnát)					
65. Soja					81. Lúky a pasienky dočasné na ornej pôde				
66. Ľan (na vlákno a semeno)					82. Lucerka (vojteika)		174	33	
67. Konope (na vlákno a semeno)			17	88	83. Esparzeta (vičenec-ligrus)				
68. Ostatné olejnaté plodiny (lesknica, reťva a olejná tekvica)					83/a Mohar				
V. Olejnaté plodiny (pol. 61.—68.) spolu			18	05	84. Ostatné ďateliny a ďatelinostránne smesky, smesky ďatelín		32	37	
VI. Obchodné plodiny:					VII. Krmoviny (pol. 76.—87.) spolu				
69. Chmel					85. Kukurica, slnečnica a ich smesky (na zelený krm alebo siláž)		136	46	
70. Tabak					86. Smesky šiblia a strukovín, strukoviny, smesky strukovín na zelený krm		1	—	
71. Rasa (kmin)					87. Iné krmoviny (krmna horčica, krávková kapusta)		31	53	
72. Paprika ako korenina (ako zelenina viď pol. 56.)					VII. Krmoviny (pol. 76.—87.) spolu		398	—	
73. Liečivé, korené a aromatické rastliny									
74. Tráviny na semeno					88. Čier				
75. Ostatné obchodné plodiny									
VI. Obchodné plodiny (pol. 69.—75.) spolu			0						

Jeden exemplár čistotyža treba zaslať najneskôr do 25. mája 1949 príslušnému okresnému národnému výboru a druhý priamo Štátnemu plánovaciemu a štatistickému úradu, II. odd. Bratislava, Škalná ulica číslo 1.

Potvrdzujeme, že súpis bol prevedený podľa návodu. Všetky údaje boli prekontrolované a sú pravdivé.

Novosad dňa 17. 7. 1949 1949

Miestna komisia:

Podpis: *Lazar* (podpis)
 Podpis: *Michal Fedel* (podpis)
 Podpis: *Jozef Stodary* (podpis)

Štátny úradník: *[Signature]*

Príloha č. 2: Príklad obecného sumáru súpisu plôch a osevu z roku 1949 z obce Novosad.

Globálne Písanie obilia v roku 1950 v obci

Čelovce.

B.č. Meno a priezvisko.	č.č.	plus	minus
I.			
1. Germek Ján st.	33	27.25	----
2. Sabo Andrej	39	3.41	----
3. Vereb Juraj a A	1	10.69	----
II.			
4. Body Ján	32	----	2.41
5. Vereb Ján	99	----	1.30
III.			
6. Morus Juraj	94	3.16	----
7. Danko Andrej	54	0.36	----
8. Hajduk Ján	15	----	12.81
9. Michalko Andrej	38	----	10.50
10. Palfi Juraj	65	----	3.03
11. Palfi Mária	27	1.34	----
12. Sokol Michal	119	----	----
13. Štecko Juraj	110	5.90	----
14. Huška Ján	2	2.60	----
15. Antólik Jozef	110	----	18.03
16. Bančák Jozef	67	0.69	----
17. Ferenc Andrej	109	----	0.04
18. Farkaš Jozef	115	2.13	----
19. Ferjo Pavel	57	0.04	----
20. Guba Michal	42	0.82	----
21. Guba Juraj	43	.60	----
22. Halapin Andrej	47	----	0.76
23. Hasčák Štefan	43	.37	----
24. Hajduková Zuzanna	51	.72	----
25. Halapin Ján	107	----	2.04
26. Jenčík Jozef st.	60	----	0.28
27. Jenčík Mikuláš	.60	0.41	----
28. Jánošík Jozef	145	----	1.20
29. Jakim Michal	36	0.16	----
30. Kaša Juraj	35	0.92	----
31. Koščo Andrej	29	----	0.71
32. Koščo Štefan	26	0.09	----
33. Kláš Ján	48	4.62	----
34. Hasčák Juraj	80	----	11.56
35. Kolesár Ján	106	----	11.00
36. Majcher Juraj	7	11.04	----
37. Michalko Andrej	38	1.55	----
38. Michalková Mária	58	0.17	----
39. Mateško Ján	88	----	4.17
40. Majcher Ján	102	2.00	----
41. Nykaza Štefan	21	0.07	----
43. Poľáčková Alžbeta	57	1.39	----
44. Petro Ján ml.	17	----	2.16
45. Petro Ján st.	16	----	----
46. Roman Jozef	116	0.02	----
47. Sovák Michal	84	0.19	----
48. Sabo Ján L.	108	2.09	----
49. Skasko Juraj	97	0.20	----
50. Sabo Michal	100	0.60	----

B.č. Meno a priezvisko	č.d.	plus	minus	Čelovce.
IV.				
51. Sabová Mária	78	2.86	----	
52. Škvarek Andrej	134	0.35	----	
V.				
53. Vaľo Matej	61	----	4.81	
54. Zápotoka Michal	79	----	1.93	
55. Gernek Ján ml.	83	----	0.61	
56. Bič (Michal) Ján	6	----	.01	
57. Béreš Bartolomej	45	0.18	----	
58. Bič Michal	96	----	----	
59. Berinec Ján	87	----	----	
60. Danko Michal	124	0.10	----	
61. Ferjo Ján	91	0.35	----	
62. Farbar Štefan	103	0.62	----	
63. Ferjo Andrej	91	.13	----	
64. Farbárová Alžbeta	103	.62	----	
65. Gona Štefan	66	.15	----	
66. Chorvatová Mária	101	.16	----	
67. Jakša Michal st.	8	3.20	----	
68. Jazudek Ján P.	41	.05	----	
69. Koščo Ján	40	0.51	----	
70. Koščo Ján	117	.19	----	
71. Krupský Jozef	92	.43	----	
72. Koščo Michal	87	----	.03	
73. Klučár Ján	87	0.61	----	
74. Kišínová Alžbeta vd.	82	----	.01	
75. Majcherová Anna vd.	86	----	.04	
76. Mitrová Mária	46	----	2.00	
77. Marcinko Michal	70	.07	----	
78. Ondo Andrej	18	----	----	
79. Petro Štefan	24	----	----	
80. Počpinka Juraj	49	.04	----	
81. Pípa Ján	55	----	----	
82. Rusnák Michal	44	.16	----	
83. Semeš Michal	105	.21	----	
84. Sabo Jozef	74	.06	----	
85. Spurný Michal	13	.73	----	
86. Sabo Štefan	28	----	----	
90. Tobiš Andrej	95	1.53	----	
91. Toth Jozef	95	----	.05	
92. Vasil Michal	122	1.32	----	
93. Zupková Júlia	27	1.85	----	
VI.				
97. Egereš Jozef	22	.23	----	
98. Farbárová Mária	67	----	----	
100. Glovateľ Ján	65	2.75	----	
116. Leško Andrej	69	4.57	----	
119. Madarský Ján	3	.05	----	
127. Lučanská Anna	48	4.42	----	
130. Lipová Anna	120	.18	----	
134. Toth Štefan	68	.35	----	

Príloha č. 3: Zoznam roľníkov v obci Čelovce. Roľníci sú rozdelení podľa veľkostných kategórií, spolu s evidenciou čísla domu a plnenia kontingentu obilia v roku 1950 v metrických centov (q). Ďalej si môžeme všimnúť rozdiely v poradových číslach a reálneho počtu mien v zoznamoch. Táto nerovnosť sa zväčšuje najmä v menších veľkostných kategóriách (V. a VI. veľkostná kategória), keďže sa v zápise chcel zaznamenať celkový počet roľníkov (to ukazuje poradové číslo) a zároveň pre zapisovateľov zrejme nebolo nutné evidovať každého malého roľníka, preto sú evidovaní iba niektorí. Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Trebišov, fond Okresného národného výboru v Trebišove I., 1945–1960, K 248; r. 1950: Zn. 602 – Poľnohospodárska výstavba v Košiciach – organizovanie. Zoznam roľníkov podľa jednotlivých obcí, ktorí nespĺnili dodávku v roku 1950.

Resumé

The paper *The Early Stages of Collectivisation in the Trebišov District, Slovakia* is dedicated to the context and course of the process. The paper describes the situation of agriculture in Czechoslovakia and the Trebišov region before and after World War II, the attempts of Czechoslovak communists to persuade farmers to voluntarily enter agricultural cooperatives, and the use of violent means. The work covers both national-level issues (the question of collectivisation law) and supranational factors (geopolitical factors and its influence on the slovak territory), as well as regional issues (such as the concrete implementation of state decrees and the fate of the victims). The paper further explores the course of collectivisation in the Trebišov district, as well as the punishments of the farmers by the communist regime. Overall, hundreds of farmers were punished in the Trebišov district for various transgressions against the communist agricultural politics.